

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Κείμενα
Νεοελληνικής
Λογοτεχνίας**

Α΄ ΤΕΥΧΟΣ

Α΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

7ος τόμος

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

Τεύχος Α΄

**Α΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
7ος τόμος**

**Υπεύθυνος για το Παιδαγωγικό
Ινστιτούτο
Κώστας Μπαλάσκας,
Σύμβουλος Π. Ι.**

**Επιμέλεια Έκδοσης
Πολυτίμη Γκέκα**

**Επιμέλεια εξωφύλλου:
Βάσω Αβραμοπούλου**

**Εικόνα εξωφύλλου:
Νίκος Χατζηκυριάκος – Γκίκας
(1906–1994), Μάντρες στην Ύδρα**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

***Ομάδα Εργασίας Υπουργείου
Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και
Θρησκευμάτων***

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

**Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ
Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ
Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ
Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ
Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ**

7ος ΤΟΜΟΣ

ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΕΣ ΚΑΙ Η ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ (1830-1880)

Εμμανουήλ Ροΐδης

Αθηναϊκοί περίπατοι

Το πρόβλημα της ρύπανσης του περιβάλλοντος δεν είναι μόνο σημερινό για τους κατοίκους της πρωτεύουσας· ο Εμμ. Ροΐδης στο παρακάτω χρονογράφημα, που δημοσιεύτηκε στο περ. Εστία της 22.5.1896, μας πληροφορεί ότι οι Αθηναίοι και τον περασμένο αιώνα είχαν πολλούς λόγους να παραπονούνται για τη ρύπανση και τους κινδύνους που διέτρεχε η υγεία τους.

Πολύ περισσότερο παρ' όσα από τον καιρόν του Αμπού* έως σήμεραν έτυχε να διαβάσω εις τον ξένον τύπον υβριστικά διά την Ελλάδα, μ' έκαμαν να εντρέπωμαι κατά τας παραμονάς των Ολυμπιακών αγώνων συστάσεις των ιδικών μας εφημερίδων, προς την αστυνομίαν και τους οικοκυραίους, να επιμεληθούν προς χάριν των ξένων την καθαριότητα των δρόμων και να φροντίσουν να μη βρωμούν αι μάνδραι και να μην είναι τα πεζοδρόμια παραρτήματα μακελλείων και λαχανοπωλείων.

Αμπού (About Edmond, 1828-1885): Γάλλος αρχαιολόγος και συγγραφέας που έγραψε το βιβλίο Ο βασιλεύς των ορέων (1857), στο οποίο σατιρίζει την ελληνική κοινωνία της Οθωνικής εποχής.

Όλα αυτά εζητούντο ως και όταν επρόκειτο να επισκεφθούν τας Αθήνας οι αυτοκράτορες Δον Πέτρος* και Γουλιέλμος,* ως μέτρα έκτακτα, με την υπόμνησιν μάλιστα ότι δεν θα παρετείνοντο επί πολλάς ημέρας, αι τοιαύται περί καθαριότητος ενοχλήσεις. Τι άλλο δύναται τις εκ των συστάσεων τούτων να συμπεράνει παρά μόνον ότι, καθώς οι Τζιφουτηδες* της Βλαχίας αλλάζουν και κυνηγούν τας

Δον Πέτρος, Γουλιέλμος:
αυτοκράτορες της Βραζιλίας και της Γερμανίας αντίστοιχα, που είχαν επισκεφτεί την εποχή εκείνη την Αθήνα.

τζιφούτης: η λέξη προέρχεται από την υβριστική προσαγόρευση *cifut* που χρησιμοποιούσαν οι Τούρκοι για τους Εβραίους.

ψείρας των μόνον κατά τας μεγάλας των θρησκευτικός εορτάς, ούτω και οι κάτοικοι των Αθηνών μόνον εις εκτάκτους περιστάσεις πρέπει ν' αναπνέουν άοσμον άέρα, να μη γλιστρούν εις αίματα και να μη σκοντάπτουν εις σάπια πορτοκάλια και λείψανα γάτων και ορνίθων;

Μη βιασθείτε να με κατατάξητε εις το γένος των αναμασητικών ζώων αν σας ομιλώ διά την κατάστασιν των αθηναϊκών δρόμων. Ούτε καμήλα είμαι ούτε επικήδειος ρήτωρ διά να μου αρέσουν τα αναμασήματα. Τούτο όμως εσυλλογίσθην, ότι μετά τους Ολυμπιακούς αγώνας οι Αθηναίοι, εξιπασθέντες* από την λαμπρότητα

ξιπάζουσι (από το μεσν. ξυπάζω και ξυπάζομαι): περηφανεύομαι, κομπάζω.

της πανηγύρεως, την συρροήν του τόσου κόσμου, την παρουσίαν του βασιλέως και των πριγκίπων, τας σημαίας, τα σαλπίσματα, τας φωτοχυσίας, τας μουσικάς και του Λούη* τας τιμάς, εκατόντησαν όλοι αθλομανείς. Η Πλάκα, προ πάντων, όπου κατοικώ, έγινεν όλη ένα είδος Σταδίου. Καθ' ημέραν κινδυνεύω ν' ανατραπώ από υποψηφίους μαραθνοδρόμους ή να σπάσουν οι δισκοβόλοι την κεφαλήν μου. Διά να σχηματίσετε ιδέαν του βαθμού εις τον οποίον έφθασεν η αγωνομανία, αρκεί να σας είπω ότι

Λούης Σπύρος: Έλληνας δρομέας από το Μαρούσι της Αττικής, νικητής στο Μαραθώνιο στους πρώτους, μετά την ανασύστασή τους, Ολυμπιακούς Αγώνες που έγιναν στην Αθήνα το 1896.

κάθε απόγευμα περί την δύσιν του ηλίου ημπορεί ο διαβάτης να καμαρώσει περί τον πλάτανον της Πλάκας και το φανάρι του Διογένους, εκτός των παιδων, και νεανίσκων, και κάμποσα, όχι μόνον μικρά αλλά και αρκετά μεγάλα αγοροκόριτza, να σηκώνουν βάρη, να πηδούν, να ρίπτουν δίσκους και να τρέχουν, χωρίς φόβον να δείξουν το χρώμα της καλτσοδέτας των, συμεριζόμενοι, ως φαίνεται, τας περί εξισώσεως των δύο φύλων προοδευτικός ιδέας της Εφημερίδας των Κυριών*

Εφημερίς των Κυριών: περιοδικό που έβγαζε στην Αθήνα η φεμινίστρια Καλλιρρόη Παρρέν. Ο Ροΐδης ειρωνευόταν τη φεμινιστική κίνηση για την απελευθέρωση των γυναικών.

Καλά θα εκάμνατε να στείλετε εκεί κανένα από τους ρεπόρτερ σας να περιγράψει αυτά τα σπαρτιατικά παιγνίδια, διότι αξίζουν τον κόπον. Εγώ ήθελα μόνον να σας υποδείξω ότι, αφού από τόσα έτη βοά όλος ο κόσμος κατά του κονιορτού, της λάσπης των λάκκων και της δυσωδίας και ματαίως αγωνίζεται όλος ο τύπος να φέρει εις θεογνωσίαν τους δημοτικούς μας άρχοντας και την αστυνομίαν, καλόν ίσως θα ήτο ν' αποταθεί σήμερον προς διόρθωσιν του κακού εις την αγωνομανίαν, να προσπαθήσει δηλαδή να πείσει τους φιλάθλους ότι χωρίς πνεύμονας υγιείς αδύνατον είναι να υπάρξουν μυώνες ισχυροί· ότι εφ' εφόσον εξακολουθούν ν' αναπνέουν τας αναθυμιάσεις της

**Πλάκας,* της Βάθιας,* της Παλαιάς
Αγοράς,* του Ροδακιού* και του
Βαθρακονησίου,* χάνουν τον
καιρόν των γυμναζόμενοι και
ονειρευόμενοι τας δάφνας του
Λούη, του ροφώντος καθαρόν αέρα
εις το Μαρούσι, ή των αθλητών της
Αμερικής, όπου σκουπίζονται οι
δρόμοι τετράκις την ημέραν και
καταδικάζονται εις βαρύ πρόστιμον
οι ρίπτοντες από το παράθυρον,
όχι κοφίνια σκουπιδιών, αλλά και
μίαν μαραμένην ανθοδέσμη. Το
επιχείρημα τούτο είναι ίσως το
μόνον δυνάμενον να συγκινήσει
τους αγωνιστάς μας, αφού ούτε
περί της υγείας των**

**Πλάκα, Βάθια, Παλαιά Αγορά,
Ροδακιό, Βαθρακονήσι: λαϊκές
συνοικίες εκείνης της εποχής κοντά
στο κέντρο της Αθήνας.**

πολυφροντίζουν ούτε φαίνεται να τους ενοχλεί πολύ η ακαθαρσία.

Οι πανηγυρισταί της Θείας Προνοίας συγκαταλέγουν εις τα ευεργετήματα αυτής την επιδεκτικότητα των αισθήσεων μας να καταντούν με τον καιρόν και την συνήθειαν αναίσθητοι εις τα δυσάρεστα θεάματα, ακούσματα και μυρίσματα. Και έχουν μέγα δίκαιον. Πρόχειρον τούτου απόδειξιν μας δίδουν οι ενορίται του Αγίου Γεωργίου, των οποίων, ως εσυνήθισαν τ' αυτία την ρινοφωνίαν του ψάλτου, ούτω πλησιάζουν και οι οφθαλμοί να συνηθίσουν την νεοχάρακτον επί του τοίχου του ναού εξάπηχυν εκείνην γελοιογραφίαν, ήτις τόσον πολύ τους εσκάνδαλιζε κατά τας πρώτας ημέρας. Η όσφρησις προ πάντων είναι εξ όλων μας των αισθήσεων η

επιδεκτικωτέρα να μεταβληθεί διά της έξεως εις αναισθησίαν. Γνωρίζετε βεβαίως το περίφημον ποίημα του Βωδελαίρ,* το «Ψοφίμι» (La Charogne), με την ανοικτήν του κοιλίαν, όπου βόσκουν κοπρόμυγες, μαμούνια, σκώληκες και ασκάριδες.* Ο ποιητής εύρισκε τρόπον να μυρίζεται το πράγμα τούτο «ως άνθος» και όλοι τον ενόμισαν τρελόν, δέκα έτη πριν τρελαθεί. Το κατόρθωμα του Βωδελαίρ δύναται βεβαίως να θεωρηθεί ως εξαιρετικόν, ουδεμίαν όμως επιδέχεται αμφισβήτησιν ότι

Βωδελαίρ (Baudelaire Charles, 1821-1867): Γάλλος ποιητής, γνωστός για την ποιητική του συλλογή Τα άνθη του κακού.
ασκάριδες: παρασιτικά σκουλήκια, λεβίθες.

ούτε οι ζωογδάρται, ούτε οι ταμπά-
κηδες, ούτε οι σκουπιδοξύστες,
ούτε οι βαλσαμωταί ορνέων, ούτε οι
κάτοικοι των οδών «Αίαντος» και
«Πρωτογενοῦς» ενοχλούνται πολύ
από την ποιότητα του αέρος τον
οποῖον αναπνέουν. Η μύτη των
καταντά με τον καιρόν στωική.* Το
κακόν είναι ὅτι δεν ηυδόκησεν η
Θεία Πρόνοια να καταστήσει και
τους πνεύμονας ημών επίσης
επιδεκτικούς να εξοικειωθούν με τα
μολύσματα της ατμοσφαίρας.

Δεν εννοώ βεβαίως ὅτι ὅλοι οι
μετερχόμενοι ακάθαρτα
επαγγέλματα και ὅλοι οι γείτονες
κοπρώνων αποθνήσκουν από
φθίσιν, κακοήθη πυρετόν,
κοιλιακόν τύφον ἢ σηψαιμίαν, ἀλλά

ΣΤΩΙΚΟΣ: (εδώ) υπομονετικός,
ανεκτικός.

μόνον ότι δεν έχομεν δίκαιον να περιφρονώμεν τόσον πολύ τους ιατροστατιστικούς πίνακας, εκ των οποίων προκύπτει ότι, εις όλας τας πόλεις της Ευρώπης, ο αριθμός των νόσων και ο μέσος όρος της ανθρωπινής ζωής διαφέρει πολύ κατά τα επαγγέλματα και τας συνοικίας. Δεν έχω πρόχειρον τον Bouchardat,* διά να σας παρατάξω αριθμούς και τι λέγει περί της ευρωστίας των équarisseurs,* των boyaudiers,* των chiffonniers* και

Bouchardat Appollinaire (1806-1886): Γάλλος χημικός και φαρμακοποιός.

équarisseur: λ. γαλλ., σφαγέας ζώων, χασάπης.

boyaudier: λ. γαλλ., χορδοποιός.

chiffonnier: λ. γαλλ.,
ρακοσυλλέκτης.

των άλλων καταδικασμένων εκ του επαγγέλματος των ν' αναπνέουν εις το Παρίσι αθηναϊκόν αέρα· δεν βλέπω όμως και την ανάγκην ν' αναζητήσω ξένα παραδείγματα, αφού πρόχειρα και πειστικώτατα είναι τα δικά μας. Σοφός καθηγητής του πανεπιστημίου μας μου έλεγε, προ τίνων μηνών, ότι εις μόνην την περισσότερο ακαθαρσίαν του Γαζοχωρίου, της Αγίας Τριάδος, και εν γένει των κάτω μαχαλάδων, πρέπει ν' αποδοθεί ο μεγαλύτερος αριθμός των προώρων θανάτων. Εύκολον και ασφαλέστατον μέσον αποδείξεως θα ήτο η επί τη βάσει της επιγραφής των επικήδειων πλακών ή σταυρών εξακρίβωσις του μέσου όρου της ηλικίας εις την οποίαν απέθανον οι αναπαυόμενοι εις το κοιμητήριον της Βάθιας και οι ευτυχήσαντες ν' αναπνεύσουν

**καθαρώτατον αέρα πριν
ενταφιασθούν εις το Α΄
νεκροταφείον. Η διαφορά θα ήτο,
πιστεύω, μεγάλη, αφού και εκ
πρώτης όψεως προξενεί αλγεινήν
έκπληξιν εις τον επισκέπτην του
λαϊκού Β΄ νεκροταφείου το μέγα
πλήθος των παιδικών και νεανικών
σταυρών.**

**Αλλά σκοπός μου σήμεραν δεν
είναι να θρηνήσω επ΄ αυτών, αλλά
μόνον να υποδείξω ότι η σημερινή
αγωνομαχία παρέχει εις τον τύπον
μοναδικήν ευκαιρίαν να την
εκμεταλλευθεί υπέρ της
καθαριότητας και της ευπρεπείας
των δρόμων της πρωτεύουσης. Την
ελπίδα επιτυχίας ενισχύει η
σύμπτωσις ότι η αγωνιστίτις αύτη
επέσκηψεν οξύτερα επί των
κατοικούντων τας ρυπαράς
συνοικίας. Τούτους πρόκειται ο**

τύπος να πείσει όχι ότι κινδυνεύει το στήθος των από φθίσιν, αφού δεν τους μέλει περί τούτου, αλλ' οι μυώνες των από ατροφίαν, και μάταιον είναι να γυμνάζονται, να τρέχουν να δισκοβολούν και να βλέπουν εις τον ύπνον των ολυμπιακά βραβεία, εφ' όσον εξακολουθούν να τρέφουν τους πνεύμονας των με τελμάτων, σφαγείων και βόθρων αναθυμιάσεις.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποιοι ήταν υπεύθυνοι για τη ρύπανση του περιβάλλοντος στην παλιά Αθήνα;**
- 2. Ο συγγραφέας λέει ότι ντράπηκε περισσότερο για τις συστάσεις που έκαναν οι εφημερίδες προς τους κατοίκους και την αστυνομία στις παραμονές των Ολυμπιακών**

Αγώνων για την προσωρινή καθαριότητα της πόλης, παρά για όσα υβριστικά έγγραψαν κατά καιρούς οι ξένες εφημερίδες για την Ελλάδα: να σχολιάσετε την παρατήρηση.

3. Εξακολουθούν να υπάρχουν οι ίδιες αιτίες ρύπανσης στην Αθήνα, σήμερα; Αν όχι, ποια μορφή έχει πάρει το πρόβλημα;

4. Ο συγγραφέας λέει πολύ σοβαρά πράγματα με τρόπο ειρωνικό: να επισημάνετε στο κείμενο τις πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις ειρωνείας.

**Νικόλας
Κληρονόμος
(γεν. 1954),
Βιομηχανική
περιοχή
(λεπτομέρεια,
1977)**

Μονόλογος ευαίσθητου

Το παρακάτω σατιρικό χρονογράφημα δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στην εφημερίδα Εμπρός, στις 11.11.1896. Ο συγγραφέας εδώ μας δίνει έμμεσα πολλές ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τη ζωή και τα ήθη των Αθηναίων στα τέλη του 19ου αιώνα. Δεν πρέπει να μας διαφύγει ο ειρωνικός χαρακτήρας του χρονογραφήματος.

Μεγάλη δυστυχία είναι να έχει κανείς πολύ καλήν καρδίαν. Το ηξεύρω εκ πείρας, διότι μ' έκαμεν ο Θεός παραπολύ ευαίσθητον. Δεν ημπορώ να ιδώ άνθρωπον να πάσχει και να κλαίει χωρίς να γίνουν τα νεύρα μου άνω κάτω, ούτε να εννοήσω πώς κατορθώνουν άλλοι να παρευρίσκωνται εις λυπηρά θεάματα. Αν τύχει ν'

αποθάνει γνώριμος των, τρέχουν
εις την κηδεΐαν, ακόμη και αν
χιονίζει. Αλλ' εγώ δεν ημπορώνα
ίδω αποθαμένον άνθρωπον όπου
εγνώρισα ζωντανόν, χωρίς να με
ταράξει η σκέψις ότι κι εγώ θα
αποθάνω. Έπειτα, αν οι συγγενείς
του εφάινοντο φρόνιμοι και παρη-
γορημένοι, τούτο θα μ' επείραζε,
διότι δεν αγαπώ τους εγωιστάς· αν
πάλιν έκλαιαν και εθρήνουν, το
θέαμα θα μου έκκοπτε την όρεξιν ή
θα εχαλούσε την χώνεψίν μου.

Το στομάχι μου είναι κι εκείνο
ευαίσθητο και δύο πράγματα δεν
ημπορεί να χωνέψει, τον αστακόν
και τας συγκινήσεις. Τας
συγκινήσεις εύκολον είναι να τας
αποφύγω· να μη τρώγω όμως
αστακόν θα ήτο θυσία τόσον
μεγάλη, ώστε μου συμβαίνει
πολλές φορές να ξεχάσω πως είναι

βαρυστόμαχος και να θυμηθώ ότι πρέπει κανείς να συγχωρεί εις όσους αγαπά τα ελαττώματα των.

Άλλο πράγμα όπου δεν ημπορώ να καταλάβω είναι να υπάρχουν άνθρωποι τόσο σκληρόκαρδοι, ώστε να δέχονται να παρασταθούν φίλοι των εις μονομαχίαν. Αλλ' εγώ είμαι ευαίσθητος, και μόνη η ιδέα ότι ημπορεί ο φίλος μου ή και ο αντίπαλος του να πάθει, με κάμνει ν' ανατριχιάζω· προ πάντων όταν συλλογίζομαι ότι την ημέραν της μονομαχίας πρέπει να σηκωθώ εις τας επτά, ας είναι καιρός άσχημος, να χασομερέψω εις τρεχάματα, συνεντεύξεις και συντάξεις πρωτοκόλλων, και ίσως να πληρώσω και αμαξιάτικα με κίνδυνον να τα χάσω, αν τύχει. Θεός φυλάξει, ο φίλος μου να σκοτωθεί.

Μεγάλη πρέπει να είναι η αναισθησία και εκείνων όπου δανείζουν εις τους φίλους των χρήματα, χωρίς να συλλογισθούν ότι ενδέχεται να μη δυνηθεί να τα αποδώσει εις την προθεσμίαν, να τους εντρέπεται και να τους αποφεύγει. Τούτο ημπορεί να φανεί μικρόν κακόν εις όσους δεν έχουν καρδίαν, αλλ' η ιδική μου θα ερραγίζετο, αν παλαιός μου φίλος, μ' απαντούσεν εις τον δρόμον και εκαμώνετο πως δεν με είδεν. Αυτός είναι ο λόγος που μ' έκαμε να πάρω την απόφασιν να μη δανείσω ποτέ εις φίλον μου εκατόν δραχμάς, έστω και αν πρόκειται να σωθεί με αυτάς η τιμή και η ζωή του. Παρά να τον ίδω αχάριστον, καλύτερα να τον κλάψω αποθαμένον, αφού μάλιστα θα μ' εμπόδιζεν η ευαισθησία μου να υπάγω εις την κηδεία του.(...)

Άλλη σκληρότης και κουταμάρα είναι εκείνων όπου δίδουν ελεημοσύνην εις τους πτωχούς, χωρίς να συλλογισθούν ότι αν μεν είναι ο ελεούμενος ικανός να εργασθεί ενθαρρύνουν την οκνηρίαν του, αν δε τύχει χωλός, στραβός, κουλοχέρης ή λωβιασμένος, το ψωμί που του δίδουν προμακραίνει ζωήν αθλίαν και βασανισμένην. Τούτο δεν το λέγω εγώ, το λέγουν οι μεγάλοι φιλόσοφοι, ο Σπένσερ* και ο Δαρβίνος,* που απέδειξαν πόσον

Σπένσερ (1820-1903): Άγγλος φιλόσοφος, εισηγητής της θεωρίας της εξέλιξης.

Δαρβίνος (1809-1882): Άγγλος φυσιοδίφης και βιολόγος, ο οποίος διατύπωσε τη θεωρία της εξέλιξης των ειδών.

απάνθρωπα είναι τα λεγόμενα
φιλανθρωπικά καταστήματα, τα
άσυλα των ανιάτων, τα γηροκομεία
και τα λεπροκομεία. Εσημάδεψα εις
τα βιβλία των τα μέρη όπου το
λέγουν, και τα δείχνω εις όσους
έχουν την αδιακρισίαν να μου
ζητούν χρήματα, διά να εμποδίσουν
ν' αποθάνουν με την ησυχίαν των
δυστυχισμένα πλάσματα, που θα
ήτο δι' αυτά ο θάνατος ευεργεσία.

Προ μερικών μηνών μού έστειλεν
ο αγιοχώματος μητροπολίτης
Γερμανός μίαν επιτροπήν να μου
ζητήσκει να συνεισφέρω, ως
μεγάλος κτηματίας, διά να συστηθεί
εις κάθε τμήμα των Αθηνών ένα
«λαϊκόν μαγειρείον», όπου θα
εύρισκαν οι πτωχοί άνθρωποι με
μόνον δεκαπέντε λεπτά ένα
φλιτζάνι ζουμί κι ένα κομμάτι κρέας.
Αν ήμουν άκαρδος καθώς οι άλλοι,

θα έδιδα κι εγώ τας είκοσι δραχμάς μου χωρίς δυσκολίαν. Η ευαισθησία μου όμως δεν μου συγχωρεί ούτε καν να συλλογισθώ ότι τρέφονται εις το πλάγι μου δυστυχείς άνθρωποι με νερόζουμο και κοιλιές, ενώ τρώγω εγώ μπαρμπούνια και φιλέτο.

Τρανή απόδειξις της υπερβολικής μου ευαισθησίας είναι και ο τρόπος όπου υπανδρεύθην. Όταν επλησίασαν να με πλακώσουν τα γεράματα, να με κουράζουν αι διασκεδάσεις και να μ' ενοχλούν οι ρευματισμοί, αισθάνθηκα την ανάγκην να έχω ένα σπιτικόν και μίαν γυναίκα δική μου να με περιποιείται. Καθώς πας άλλος, αγαπώ κι εγώ τις εύμορφες, και πλούσιος καθώς είμαι, εύκολον ήτο να εύρω ένα νόστιμο κορίτζι, αν δεν εζητούσα προίκα. Άλλος εις την

θέσιν μου θα το έκανεν, αλλ' εγώ
εσυλλογίσθηκα πόσον θα
εβασάνιζε την ευαισθησίαν μου, αν
υπανδρευόμην εύμορφην πτωχο-
κόρην, η ιδέα ότι μ' επήρεν όχι διά
τα ευγενή μου αισθήματα, αλλά διά
τα επτά μου σπίτια. Παρά αυτήν την
ανυπόφορην υποψίαν επροτίμησα
να θυσιασθώ και να πάρω πλουσίαν
ασχημομούραν. Η ευγένεια της
ψυχής μου είναι τόση, ώστε η
μεγάλη της μύτη και τα ψεύτικα της
δόντια δε μ' εμπόδισαν, όχι μόνον
να φέρωμαι καλά μαζί της, αλλά και
να την αγαπώ, περισσότερο ίσως
παρ' ότι πρέπει.

Ως απόδειξιν της αγάπης μου
αρκεί ν' αναφέρω πως, όταν έτυχε
πέρυσιν ν' αρρωστήσει, δεν
κατώρθωσα ποτέ να την βλέπω να
υποφέρει. Ο βήχας της και το γλου-
γλου της γαργάρας της μου έσχιζε

την καρδιά και την ακοήν, και η μυρωδιά της αρρωστοκάμερας μου έφερνε ζάλη. Η ανικανότης μου να την βλέπω να υποφέρει με ανάγκαζε να μένω έξω από το σπίτι από το πρωί έως το βράδυ και καμιά φορά από το βράδυ έως το πρωί. Αυτή η αρρώστια της γυναίκας μου μ' έκαμε να εξοδέψω πολλά χρήματα εις αμάξια, θέατρα, γεύματα εις την Μεγάλην Βρετανίαν και εκδρομάς με φίλους μου εις την Κηφισιάν και την Πεντέλην. Το μεγαλύτερο όμως έξοδο ήτο ότι τας ημέρας που η γυναίκα μου δεν εφείνετο διόλου καλά, η ανησυχία και η λύπη μου ήτον τόσον μεγάλη, ώστε ηναγκάσθηκα να πάρω διά παρηγορήτραν μίαν Γαλλίδα του Φαλήρου. Περιττόν είναι να προσθέσω ότι η ευγένεια της ψυχής

και των τρόπων μου μ' εμπόδισαν να είπω τίποτε δι' αυτά τα έξοδα εις την γυναίκα μου, όταν έγινε καλά.

Εναντίον της δεν έχω κανένα σπουδαίο παράπονο. Προσπαθεί εις όλα να μ' ευχαριστήσει και ποτέ δεν ερωτά ούτε πού ήμουν ούτε τι κάμνω. Είναι φρόνιμη, ήσυχη νοικοκυρά και με κάμνει να καλοπερνώ χωρίς να εξοδεύει πολλά. Το σπίτι λάμπει, ποτέ δεν έλειψε κουμπί από τα πουκάμισα μου και είμαι πάντοτε βέβαιος να εύρω εις το τραπέζι το φαγί που μ' αρέσει. Εκατάφερε μάλιστα να μαγειρεύει και τον αστακόν με μία αμερικάνικη σάλτσα που ημπορεί τώρα να τον τρώγω χωρίς να μου πειράζει το στομάχι. Αυτά είναι βέβαια μεγάλα προτερήματα. Ένα μόνον πράγμα της λείπει, η ευαισθησία. Αυτό το εκατάλαβα,

**όταν ήλθεν η σειρά μου ν'
αρρωστήσω!**

**Ενώ εγώ εις την δική της
αρρώστιαν δεν ημπορούσα να την
βλέπω να υποφέρει και
αναγκαζόμουν να φεύγω και να
ζητώ παρηγορίαν εις το
ξεφάντωμα, αυτή ούτε στιγμή δεν
έλειπεν από κοντά μου· αγρύπνησε
δέκα νύχτες κατά σειράν εις το
προσκέφαλο μου. Ήθελεν η ίδια να
μου δίνει τα γιατρικά, να μ' αλλάζει
και να με μεταγουρίζει, χωρίς να με
συνερίζεται διά τον κακόν μου
τρόπον, χωρίς να σιχαίνεται τα
καταπλάσματα ούτε να ενοχλείται
από την αρρωστομυρωδιάν του
δωματίου. Αυτά μ' έκαμαν να
υποπτευθώ ότι η γυναίκα μου δεν
έχει ούτε καλήν όσφρησιν ούτε
μεγάλην ευαισθησίαν. Πώς τω όντι
θα ημπορούσε, αν ήτο ευαίσθητη,**

να με βλέπει να υποφέρω, να βασανίζομαι, να με καίουν οι συναπισμοί και να με δαγκάνουν αι αβδέλλαι;

Κατάντησα να πιστεύω πως έχουν κάποιον δίκαιον όσοι θεωρούν την υπερβολικήν τρυφερότητα των γυναικών ως πρόληψιν και παραμύθι. Άδικον όμως θα ήτο και ν' απαιτήσω από τους άλλους την ιδική μου έκτακτον και μοναδικήν ευαισθησίαν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Τι δεν μπορεί να ανεχτεί ο «ευαίσθητος» του κειμένου;**
- 2. Τι είδους άνθρωπος κρύβεται κάτω από τον ειρωνικό αυτό τίτλο; (Προτού απαντήσετε να εξετάσετε τα επιχειρήματα που αντιτάσσει ο ευαίσθητος σε μια τουλάχιστον από τις πολλές πράξεις τις οποίες δεν ανέχεται.)**

3. Ποιος είναι κατά τη γνώμη σας ο πραγματικά ευαίσθητος άνθρωπος; Να διατυπώσετε γραπτά την απάντησή σας σε ένα σύντομο και περιεκτικό κείμενο.

4. Σε ποια κοινωνική τάξη ανήκει ο ευαίσθητος του κειμένου; Έχει σημασία η τοποθέτηση του σε ορισμένη κοινωνική τάξη; (Να βασίσετε την απάντησή σας στις τρεις τελευταίες παραγράφους.)

5. Μπορούμε να χαρακτηρίσουμε το κείμενο αυτό ρεαλιστικό; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Εμμανουήλ Ροΐδης (1836-1904)

Γεννήθηκε στην Ερμούπολη της Σύρου και έζησε ένα μέρος της παιδικής του ηλικίας στη Γένοβα της Ιταλίας. Αργότερα σπούδασε στη Γερμανία νομικά και φιλοσοφία. Προικισμένος με κριτική οξύτητα και έχοντας μια παιδεία ευρωπαϊκή, αφοσιώθηκε κυρίως στη λογοτεχνική κριτική και τη δημοσιογραφία. Το ιστορικό του μυθιστόρημα Η Πάπισσα Ιωάννα (1866) αποτελεί σταθμό στην ιστορία της λογοτεχνίας μας. Στο βιβλίο αυτό, που είχε μεγάλη εκδοτική επιτυχία, ο Ροΐδης σατιρίζει τον κλήρο και τις υπερβολές των ρομαντικών μυθιστοριογράφων της εποχής του.

Εκτός από τις κριτικές και γλωσσικές του μελέτες έγραψε και μερικά ρεαλιστικά διηγήματα, όπως Ιστορία ενός αλόγου, Ψυχολογία Συριανού συζύγου, Το ξεστούπωμα, κ.ά. Τα Άπαντα του Ροΐδη έχουν συγκεντρωθεί σε 5 τόμους στις εκδόσεις Ερμής.

**Ιάκωβος Ρίζος (1849-1926),
Κυρία ξαπλωμένη στον Καναπέ,
Εθνική Πινακοθήκη**

Άγγελος Βλάχος

Η μπογάτσα Ανατολικός μύθος

Είναι χειμώνος εσπέρα.

Πυκναί και αδιάκοποι
καταπίπτουσι της χιόνος αι
νιφάδες, σαρωνόμεναι υπό του
βορρά διά των οδών της πόλεως,
εις τας οποίας μόλις πού και πού
προκύπτει βραδύνας διαβάτης,
σπεύδων εις τον οίκον του, όπου
προσδοκά να εύρει θάλπος παρά
την φλέγουσαν εστίαν και άρτον επί
της τραπέζης. Συσπειρούμενοι υπό
τους επενδύτας των και κύπτοντες
την κεφαλήν υπό την δριμείαν
πνοήν του νυκτερινού ανέμου,
παέρχονται ταχείς οι παροδίται,*

παροδίται: οι διαβάτες, οι
οδοιπόροι.

**προσέχοντες μόνον μη
ολισθήσωσιν επί της χιόνος, ουδ'
έχοντες καιρόν ή διάθεσιν να
σταματήσωσι δεξιά ή αριστερά προ
των ανοικτών έναντι οψοπωλείων,
όπου μεγαλοφωνούσιν οι
μεταπράται, καλούντες εις μάτην
τους παρερχομένους αδιαφόρως
πελάτας, κωφούς υπό του ψύχους
και του κενού στομάχου.**

**Αλλ' αν το ψύχος και η ασφαλής
προσδοκία του αναμένοντος
δείπνου κωφαίνει, η πείνα όμως
εξεγείρει το ους, και η απελπισία
του κενού στομάχου κεντρίζει την
προσοχήν και νικά τον βορράν.**

**Πολλοί παρήλθον αδιάφοροι προ
του ανοικτού εκείνου φούρνου την
προθήκην του οποίου κοσμούσι
θερμοί έτι και ευωδιάζοντες άρτοι,
και κουλούραι ξανθαί, και**

πλακούντια* προκλητικά, εν μέσω δε πάντων και προ πάντων ταψίον μπογάτσας, αχνιζούσης έτι από του πυρός και μυροβολούσης από του βουτύρου. Το ταψίον είναι μέγα και η μπογάτσα παχεία και ζακχαρόπαστος. Αναπτύσσει εκεί προς τους παρερχομένους πειναλέους διαβάτας τα θερμά αυτής κάλλη, και η κνίσσα της η ακαταμάχητος, υπερβαίνουσα της προθήκης το ανοικτόν παράθυρον, εισβάλλει θριαμβικώς εις την οδόν και σαγηνεύει τον δυστυχή εκείνον και ρακένδυτον αχθοφόρον, όστις μόλις κατορθώνει, υπό της πείνης και της εξαντλήσεως, να σύρη επί του παγοστρώτου πεζοδρομίου τους κατάκοπους αυτού πόδας.

πλακούντια: είδος γλυκίσματος από ζύμη.

Πολλοί διήλθον και παρήλθον αλλ' αυτός δεν κατώρθωσε να παρέλθῃ.

Ο κενός του στόμαχος είχε την δύναμιν να τον σύρῃ ἕως εκεί· αλλ' εκεί, προ του ανοικτού παραθύρου του φούρνου και της αχνιζούσης μπογάτσας, ο στόμαχος του απέκαμε και οι πόδες του παρέλυσαν.

Εστάθη και εμειδίασε μειδίαμα ονείρων και προσδοκίας. Οι οφθαλμοί του διεστάλησαν και ηκτινοβόλησαν, ο στόμαχος του ησθάνθη ανεκκλάλητον σπασμόν ηδονής, και τα χείλη του συνεδιπλώθησαν λείχοντα το εν το άλλο, εν ευφροσύνῳ παραισθησία. Τι ἦτον εκείνο το οποίον ἔβλεπεν! Ουδέν είχε φάγει ἄλλο ἀπό πρωίας, ἢ μικρόν, μικροσκοπικόν τεμάχιον ἄρτου, αλιευθέν επιπόνως εκ των αποβλήτων περιτριμμάτων

προστύχου μαγειρείου. Μάτην
ώρας πολλάς συνεστέλλετο
αλγεινώς ο στόμαχος του και
διεστέλλοντο εξ επιθυμίας οι
οφθαλμοί του. Πανταχού ερημία και
χιών και βορράς. Και τώρα, εν
μέσω της ερημιάς η όασις εκείνη η
μυροβόλος,..... εν μέσω του ψύχους
το θάλπος εκείνο της ευώδους
κνίσσης!

Έμεινεν εκεί βωβός, ακίνητος,
απολιθωμένος υπό του θάμβους και
της επιθυμίας, συνθλίβων διά των
χειρών τους σπασμούς του κενού
του στομάχου, και ανεκκλάητον
ομιλών ερωτικήν γλώσσαν προς το
λιπαρόν και κολοσσιαίον εκείνο
ταψίον. Εφαντάζετο ήδη εαυτόν
καθισμένον προ του θερμού και
μοσχοβολούντος πλακούντος, και
την πίτταν αυτήν κτήμα του,
ιδιοκτησίαν του, υποκειμένην άνευ

όρων και περιορισμών εις την
θέλησιν των οδόντων και την
βουλιμίαν της κενής του κοιλίας.
Εφαντάζετο την μαλακήν εκείνην
και γλυκείαν ζύμην κοπτομένην και
αναρπαζομένην, όχι διά μαχαιριού
και περόνης, αλλά διά των
δακτύλων του αυτών και των
μακρών του ονύχων. Εφαντάζετο
την εύχυλον εκείνην και λιπαράν
μάζαν αναλυομένην διά των
οδόντων του, και οι σιελοποιοί του
αδένες ωγκούντο και εξεχειρίζον
επί το ατημέλητον και λευκόν εκ της
χιόνος γένειόν του.

Αλλά τι το όφελος! Αυτός έβλεπε
και έβλεπε, και ο στόμαχος του
εστέναζε και ωλόλυζε
διαμαρτυρόμενος. Ας φύγωμεν! του
έλεγεν εμπιστευτικώς. Αλλά πού να
φύγη ο πεινών εκείνος ιέραξ! Και
έμενεν ατενίζων επί το απρόσιτον

**θύμα του, και μάτην βασκαίνων
αυτό διά των απορροφητικών του
βλεμμάτων.**

**Αίφνης παρέρχεται προ αυτού η
νυκτερινή περίπολος της
αστυνομίας, και ο οδηγός αυτής
ίσταται προ του παραδόξου και
δραματικού θεάματος.**

**Τον ετρόμαξεν ίσως η εις
πραξικόπημα ήδη κορυφουμένη
απόγνωσις του λιμώττοντος
παρίου,* η από των οφθαλμών του
αστράπτουσα, ή τον εκίνησεν εις
οίκτον το εις καμπύλην εκ της
πείνης κυρτούμενον σώμα του.**

**- Τι κοιτάζεις, μωρέ, αυτού;
- Αχ! τη μπογάτσα, αφέντη μου!
- Σ' αρέσει το λοιπόν η φρέσκια
μπογάτσα;**

**παρίας: άτομο που θεωρείται
κοινωνικά ή πολιτικά κατώτερο.**

**Ο αχθοφόρος δεν απήντησεν,
αλλά προσείδε μόνον τον αστυνό-
μον. Και το βλέμμα του εκείνο ήτο
δίωρος κοινοβουλευτική ρητορεία.**

**- Κόψ' του ένα κομμάτι! διέταξεν
ο οικτίρμων δημόσιος λειτουργός
τον οπτανέα. Δος του να φάη του
κακομοίρη!**

**- Αμ' ένα κομμάτι μοναχά,
αφεντικούλη μου; Τι να το κάμω ένα
κομμάτι;**

**- Μα πόσο θέλεις το λοιπόν; Μη
θες να τη φας ολάκερη;**

**- Την τρώγω, αφέντη μου,
υπέλαβε μετριοφρόνως ο γυμνήτης,
και υλάκτει, ως λέει ο Όμηρος, ο
στόμαχος του εξ αγαλλιάσεως.**

- Κι αν δεν τη φας;

**- Αν δεν τη φάω... φτύσε με,
αφέντη μου.**

**Και ένευσεν ο αστυνόμος, και
ήρχισεν ο πόλεμος.**

Τις να περιγράψη την γιγάντιον
εκείνην μονομαχίαν της
κολοσσιαίας μπογάτσας και του
απειροβαθούς στομάχου;

Ενέπηξε τους όνυχας του εις το
ταψίον ο βουλιμιών αχθοφόρος, ως
αν επρόκειτο να απόσπαση τα
εντόσθια θανάσιμου εχθρού του, και
η πρώτη του δραξ κατεβροχθίσθη
ως αν ήτο καταπτότιον.

Την πρώτην παρηκολούθησεν
άλλη, και ταύτην άλλη και αι
βουκιαί* διεδέχοντο αλλήλας ως
στροφαί ηλεκτρικής
δυναμομηχανής, και ο ακένωτος
στόμαχος κατεβρόχθιζεν αυτάς
πριν ή προφθάση καν να τας ίδη ο
κατάπληκτος χορηγός της
παραδόξου εκείνης ευωχίας.

βουκιαί: μπουκιές.

- Μωρέ, στάσου, και θα πνιγής!
Ετόλμησεν άπαξ να είπη ο πτωχός
αστυνόμος, βλέπων ότι το αστεϊόν
του πείραμα εκινδύνευε να γίνη
σοβαρά του βαλαντίου του
τραγωδία.

Αλλά πού να πνιγή ο λύκος!
Εκείνος δεν έτρωγε' κατέπινε. Και
κατέπινεν αδηφάγος, ταχύς, οιονεί
διωκόμενος, και καταβρόχθιζε
πασαλείφων και μύστακα και
γένειον, και έλειχεν εν τω μεταξύ τα
χείλη και τους δακτυλίους, πότε της
μιας και πότε της άλλης των
χειρών, και το ταψίον απεγυμνούτο
βαθμηδόν, και το ήμισυ της
μπογάτσας είχεν ήδη μεταβή εις
τους μακαρίτας... ότε η
καταβρόχθισις εφάνη πως
ανακοπέισα. Οι δάκτυλοι του
ορνέου εφάνησαν βραδύνοντες, το
γένειον του αχθοφόρου έμενε

λιπαρόν και ασπόγγιστον, η κατάποσις ήρχισεν αραιουμένη, και η μάχη... διά μιας εσταμάτησεν. Επροσπάθησεν ο δυστυχής να καταπίη ένα έτι βλωμόν,* έφερε την χείρα προς το ταψίον... αλλ' η χείρ του κατέπεσεν αδρανής και το αλαμπές του βλέμμα υψώθη προς τον γενναίον χορηγόν.

- Φτύσε με, αφέντη μου!
κατώρθωσε μόλις να ψελλίση. Δεν μπορώ πια!

Και σταυρώσας τας χείρας επί του πληρωθέντος στομάχου του ανέμεινε χριστιανικώς ο αχθοφόρος το πτύσμα του αφελούς χορηγού, προς ον ητένιζεν εναγώνιον βλέμμα ο ανήσυχος οπτανεύς.

βλωμός: τροφή μασημένη στο στόμα.

Επιμύθιον

Ελπίζομεν ότι η ευφυΐα των ημετέρων αναγνωστών δεν θα ζητήση παρ' ημών, αλλά θα αναπλήρωση μόνη της το ελλείπον επιμύθιον. Και θα το κατορθώση ευκόλως, υποθετομεν, αρκεί μόνον να ενθυμηθή μερικά προγράμματα υποψηφίων βουλευφόρων και μερικάς επαγγελίας δημοσίων αρχόντων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Με ποιες λέξεις ή φράσεις ο συγγραφέας παρουσιάζει εντονότερο το αίσθημα της πείνας και πώς εκφράζεται παραστατικότερα η βουλιμία του αχθοφόρου;
2. Τι σημαίνει «επιμύθιον»; Τι εννοεί εδώ ο αφηγητής με το επιμύθιο του.

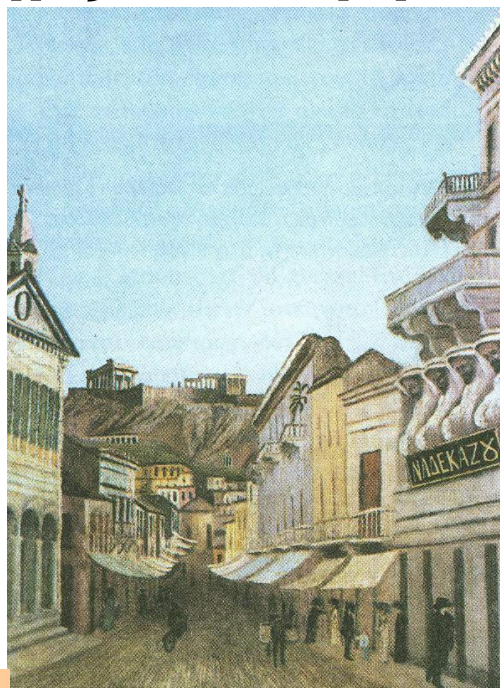
Άγγελος Βλάχος (1838-1920)

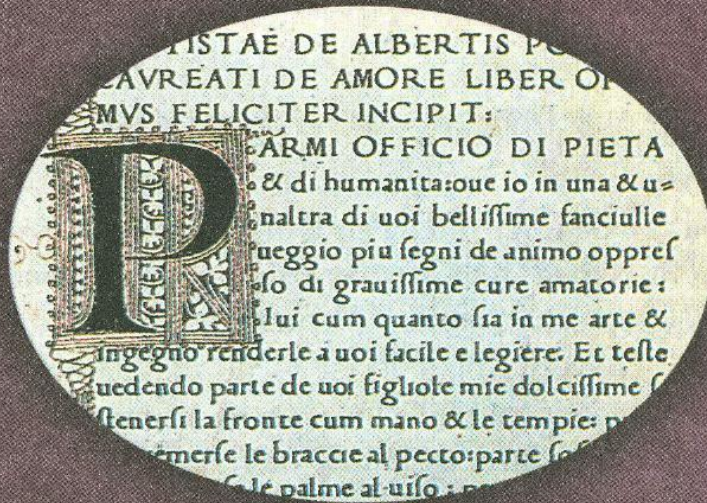
Ο Άγγελος Βλάχος σπούδασε νομικά στην Αθήνα και τη Γερμανία. Χρημάτισε διευθυντής του Βασιλικού θεάτρου, πρεσβευτής, βουλευτής και υπουργός. Έχει πλούσιο μεταφραστικό και συγγραφικό έργο. Έγραψε ποίηση, πεζά, θέατρο, μελέτες, κριτική. Το 1864 η μετάφραση του του Λαμαρτινου ενθουσίασε τους ποιητικούς κύκλους της Αθήνας. Για μεγάλο χρονικό διάστημα υπήρξε συνεργάτης πολλών αθηναϊκών εφημερίδων.

Tivadar Csotvány
(1853-1919), Δρόμος
της Αθήνας (1904)
Εθνική Πινακοθήκη,
Βουδαπέστη

Ξένη Λογοτεχνία

Δάντης
Πετράρχης
Θερβάντες
Μονταίν
Μολιέρος
Σαίξπηρ

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

– Νίκος Καζαντζάκης –

Το εσωτερικό διάγραμμα της Θειας Κωμωδίας

Τ' ορατό σώμα που έδωκε ο Δάντης
στ' όραμά του, είναι, σώμα
μαθηματικά αρχιτεκτονημένο, όπου
η φαντασία είναι σκληρά
υποταγμένη στον αυστηρό νου του
δημιουργού. Η επανάληψη του
ιερού αριθμού 3 κυβερνά ολόκληρο
το ποίημα: τρία μεταθανάτια
βασίλεια, εννιά κύκλοι, εννιά
ουρανοί, εννιά αγγελικοί χοροί, τρία
μέρη του έπους, τριάντα τρία
τραγούδια το κάθε μέρος (η Κόλαση
έχει 34, μα το πρώτο χρησιμεύει ως
γενική εισαγωγή στ' όραμα) η
τερτσίνα τέλος, η αυστηρότατη ρίμα

που σφιχτοπλέκει αξεχώριστα τρεις τρεις τους στίχους.

Κάτω από την τόσο γεωμετρημένη γοθική τούτη Μητρόπολη της Θείας Κωμωδίας κρύβεται εξίσου αυστηρή εσωτερική αρχιτεκτονική. Κάθε ορατή λεπτομέρεια ανταποκρίνεται κρυφά προς μίαν αόρατη αλληγορία. Το εξωτερικό σώμα της Θείας Κωμωδίας εφαρμόζει τέλεια με το αστρικό της σώμα. Κυρίως όμως ηθική και πολιτική είναι η αλληγορία του μεγάλου έργου του Δάντη.

Η ηθική αλληγορία είναι φανερή: Ο άνθρωπος, όταν απομακρύνεται από την ίσια στράτα του Θεού, χάνεται μέσα στο σκοτεινό, γιομάτο θεριά δάσος της αμαρτίας. Ο Θεός όμως τον σπλαχνίζεται και του στέλνει πολύτιμο σοφό βοηθό, για

να τον οδηγήσει στο δρόμο της αρετής και της λύτρωσης· του δίνει το λογικό (Βιργίλιος).

Το λογικό κάνει τον άνθρωπο να νιώσει πόσο φριχτός είναι ο δρόμος του κακού και τι αβάσταχτα, αιώνια βασανιστήρια περιμένουν τον αμαρτωλό (ταξίδι στην Κόλαση). Τον οδηγάει στο δρόμο της μετάνοιας και του εξαγνισμού (ανάβαση στο Καθατήρι*).

Παραπέρα δεν μπορεί να προχωρέσει το ανθρώπινο λογικό. Παραχωρεί λοιπόν τη θέση του σε

Καθατήρι: σύμφωνα με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία οι ψυχές των νεκρών που εξομολογήθηκαν, αλλά δεν τιμωρήθηκαν στη γη για τις αμαρτίες τους, εξαγνίζονται στο Καθατήριο πριν μπουν στον Παράδεισο.

μια δύναμη αξιότερη του, στη θεία χάρη (Βεατρίκη). Αυτή τον ανεβάζει από ουρανό σε ουρανό και του δείχνει τη μακαριότητα που περιμένει τους ενάρετους.

Τέλος κι αυτή, όταν πια φτάσει μπροστά στο Θρόνο του Θεού, παραχωρεί τη θέση της στον οραματισμό (Άγιος Βερνάρδος), στη μυστική ένωση του ανθρώπου με το Θεό.

Η πολιτική αλληγορία του έπους φαίνεται εξίσου καθαρά: Η κοινωνία είναι γιομάτη κακία και διαφθορά (σκοτεινό ρουμάνι) και την κυβερνούν τρία θεριά: φιληδονία, αλαζονεία, φιλαργυρία (λιόπαρδη, λιοντάρι, λύκαινα). Ένας μονάχα μπορεί να τη σώσει, ο «Λαγονιάρης», ο αυτοκράτορας που θα 'ρθει να βάλει τάξη στην αναρχούμενη και παραλυμένη

Ιταλία και θ' αναγκάσει τον πάπα να μην ανακατεύεται πια στην πολιτική, παρά να περιοριστεί στη μεγάλη του θρησκευτική αποστολή.

Ο ψάλτης της παλιάς ρωμαϊκής αυτοκρατορίας Βιργίλιος οδηγάει τον άνθρωπο στον ίσιο δρόμο της πραχτικής πολιτικής ζωής και τον φέρνει ίσαμε την επίγεια ευτυχία (Επίγειος Παράδεισος). Η Θεολογία (η Βεατρίκη), η αγνή παπική εξουσία, τον οδηγάει με τα παραγγέλματα του Ευαγγελίου στη θεία μακαριότητα, συνεχίζοντας και συμπληρώνοντας την ευτυχία που φέρνει στη Γης ο δίκαιος αυτοκρατορικός θεσμός.

Τέτοια, γενικότατα, είναι η ηθική και πολιτική αλληγορία του Δαντικού έπους. Μα κάθε επεισόδιο, κάθε πρόσωπο, κάθε λεπτομέρεια έχει και συμβολικήν

έννοια. Όλη η Θεία Κωμωδία είναι δάσος από σύμβολα. Στο έργο αυτό έχει συμπυκνωθεί ολάκερη η σοφία του Μεσαίωνα.

Και όχι μονάχα η σοφία. Παρά κι όλα τα πάθη του Μεσαίωνα. Η απληστία που είχαν τότε οι άνθρωποι να ζήσουν, ν' αγαπήσουν, να μισήσουν, ν' αποχτήσουν δύναμη και συνάμα, ο μεσαιωνικός τρόμος για την Κόλαση, για το Θεό που τα βλέπει όλα, και τίποτα δε συγχωράει, και δεν ανέχεται ανταρσία. Οι άγγελοι, οι δαιμόνοι, δεν ήταν αφηρημένες ιδέες παρά όντα πιο πραγματικά από τους ανθρώπους κι από τα ζώα. Η Γης τούτη, η τόσο ελκυστική, ήταν παγίδα· κι αλίμονο σε όποιον γοητεύονταν από τα δολώματα. Κι όμως οι άνθρωποι αυτοί του Μεσαίωνα

**κυκλοφορούσαν μέσα στην παγίδα
τούτη γιομάτοι αίμα χοχλαστικό,
πεινούσαν κι έτρωγαν, διψούσαν κι
έπιναν, αγαπούσαν, σκότωναν, με
ένταση που η σημερινή άπιστη
ανθρωπότητα δεν μπορεί πια να
βιώσει.**

**Ένας τέτοιος άνθρωπος, με
τέτοιο αίμα, ήταν κι ο Δάντης. Και
τα εφτά Αμαρτήματα τα είχε στο
μέτωπό του· μα συνάμα και τις εφτά
Φτερούγες, που τον χτυπούσαν και
του σβήσαν τις αθλιότητες και τις
κακίες. Ο Δάντης δεν ήταν
άνθρωπος της πέννας, «λόγιος»·
μήτε ήταν αγνός, ενάρετος,
ανεξίκακος, δίκαιος· η ανάβαση γι'
αυτόν στο Καθατήρι ήταν έργο
επίπονο, αιματερό, κατάχτηση
ένοπλη κάθε στιγμή, μαστίγωμα της
ψυχής του ανήλεο. Κι ο Παράδεισος
δεν του ανοίχτηκε ήσυχα,**

χαρούμενα από τον πορτοφύλακα άγγελο· ο Δάντης έσπασε με τη βία την πόρτα του Παραδείσου για να μπει.

Γιατί ο Δάντης ήταν άνθρωπος άρτιος: σοφός, πολεμιστής, διπλωμάτης, ποιητής, γλωσσοπλάστης, χαροκόπος· αγάπησε πολύ τις χαρές της γης – τη γυναίκα, το καλό φαΐ, την πολιτική εξουσία, την εγδίκηση, τη δόξα. Ήταν γιομάτος «αμαρτίες», και συνάμα όλος ανάταση και λαχτάρα να σωθεί από τις αμαρτίες, να ξεθηκαρώσει από τη σάρκα, ν' ανεβεί ίσαμε τον έμπυρο ουρανό της ψυχής του, όπου ομορφιά και πράξη ταυτίζονται.

Μπορεί ο Δάντης να μην είναι ο μεγαλύτερος ποιητής των αιώνων, σίγουρα όμως είναι ο μεγαλύτερος της ψυχής αρχιτέκτονας. Μέσα στο

**τρισυπόστατο χάος – της αμαρτίας,
της μετάνοιας, της σωτηρίας –
αυτός χάραξε σύνορα, άνοιξε
δρόμους, πολεμίστρες, άνοιξε
λάκκους χωριστούς για κάθε φάρα
κολασμένου, σήκωσε εννιά
ουρανούς, για να βάλει τάξη και
στις αρετές και στις μακαριότητες.**

**Έβαλε τάξη και μέσα στην ψυχή
μας. Κόλαση, Καθαρτήριο,
Παράδεισος* υπάρχουν μέσα μας,
μυστική, φοβερή ανθρώπινη
Τριάδα, κι όλο το τραγούδι του
Δάντη είναι ασκητικό, επίπονο
ανέβασμα από το χτήνος στο Θεό.
Κάθε άνθρωπος έχει εντός του όλες
τις αμαρτίες κι όλες τις δυνατότητες
να τις παλέψει και να τις υποτάξει,**

**Κόλαση, Καθαρτήριο, Παράδεισος:
είναι τα τρία μέρη στα οποία
διαιρείται η Θεία Κωμωδία.**

**κι όλες τις ελπίδες, ανηφορίζοντας
από σφαίρα σε σφαίρα, δηλ. από
άθλο σε άθλο, να σμίξει με το θεό.
Κολασμένος, Αγωνιστής,
Λυτρωμένος, να τα τρία πατώματα
του τέλειου ανθρώπου. Ένα από
αυτά τα τρία να λείψει –και του
Κολασμένου ακόμα, προπάντων
του Κολασμένου– ο άνθρωπος είναι
μισερός.**

Ιστορημένη σελίδα κώδικα του 14ου αι. που περιέχει τη Θεία Κωμωδία (Ρώμη, Βατικανή Βιβλιοθήκη)

Δάντης Αλιγκέρι

Θεία Κωμωδία

Στο 26ο άσμα της Κόλασης ο Δάντης διηγείται ότι, όταν έφτασαν, με οδηγό το Βιργίλιο, στον 8ο Κύκλο, συνάντησαν εκεί τις ψυχές τον Διομήδη και τον Οδυσσέα τυλιγμένες στις φλόγες. Ο Δάντης θέλησε να τους μιλήσει, αλλά τον συγκράτησε ο Βιργίλιος λέγοντάς του:

Άσε με εμένα να μιλήσω,
ξέρω τι θέλεις,
και στο δικό σου λόγο μπορεί
ν' αντισταθούν, μην το ξεχνάς
πως στη ζωή τους ήταν
τούτοι Έλληνες...

Έτσι ο Βιργίλιος τους παρακαλεί να διηγηθούν ποιο τέλος είχε η ζωή τους. Στο απόσπασμα που παραθέτουμε μιλάει ο Οδυσσέας.

[Το Τέλος του Οδυσσέα]

Μόλις χωρίστηκα από
την Κίρκη, που απάνω
από ένα χρόνο με είχε
καρφώσει εκεί πλησίον
στη Γαέτα*, όπως αργότερα
ο δικός σας
ο Αινείας την ονόμασε,
τίποτε δεν αξιώθηκε,
5 ούτε του γιου μου η γλυκιά
μνήμη, ούτε το σέβας
για γέροντα Πατέρα,
ούτε το χρέος μου για αγάπη
που, αν το ξεπλήρωνα,
στην Πηνελόπη
θα 'δίνε τη χαρά,
τίποτε δεν αξιώθηκε

Γαέτα: λιμάνι της Ιταλίας κοντά στη Νεάπολη, όπου ο Αινείας έθαψε την παραμύνα του Γαέτα.

τη φλόγα μέσα μου,
που μ' έτρωγε, να σβήσει,
10 αυτήν που μ' έσπρωχνε τι θα
πει κόσμος να γνωρίσω,
να λάβω πείρα από τα πάθη, ή
απ' την ανδρεία των ανθρώπων.
Και έξω από έγνοιες ρίχθηκα
για τ' ανοιχτά
πελάγη, για την ευρύχωρη
τη θάλασσα, καταμόναχος
σ' ένα σκαρί από ξύλο.

Η συντροφιά μου λιγοστή,
15 όσοι μου στάθηκαν πιστοί,
κανένας άλλος.

Τρικυμισμένος, από παραλία
σε παραλία, είδα στο τέλος
την Ισπανία, είδα και
το Μαρόκο, είδα και το νησί
των Σάρδων, μαζί με τ' άλλα
τα νησιά, που βρέχει
μέσα τους η κλειστή θάλασσα.

Εγώ και τα συντρόφια

20 ήμαστε γερασμένοι πια
και αργοκίνητοι, όταν αγγίξαμε
το στενό το κανάλι*,
που ο Ηρακλής
έθεσε σύνορο στον άνθρωπο
να μην το ξεπεράσει.
Αφήκα στη δεξιά μου
τη Σεβίλια και η Σέτα*
μ' αφήκε στα ζερβά.
Αδέλφια μου, είπα, σεις

το στενό κανάλι: τα στενά του
Γιβραλτάρ, όπου κατά τη μυθική
παράδοση ο Ηρακλής τοποθέτησε
τις στήλες του, που δείχνουν τα
όρια του κατοικημένου κόσμου. Ο
αρχαίος και ο μεσαιωνικός
άνθρωπος πίστευε ότι από κει και
πέρα απλώνεται ο άγνωστος και
ακατοίκητος κόσμος.

Σέτας: μικρή πόλη του Μαρόκου
κοντά στο Γιβραλτάρ.

25 που σμίξατε μαζί μου
και τους χίλιους πόνους
γευθήκατε και φθάσαμε
στη δυτικήν
άκρια του κόσμου,
το λίγο που σας μένει
απ' τη ζωή, μην αρνηθείτε
μιαν ακόμη
πείρα να λάβετε μαζί μου,
πίσω απ' τον ήλιο

30 να μάθουμε τι γίνεται,
στον έρημο τον κόσμο,
που ψυχή ζωντανή δεν κατοικεί.
Για στοχαστείτε
τη θεϊκιά σας φύτρα·
δεν έχετε πλαστεί
να ζήσετε σαν κτήνη,
μοίρα σας είναι
η ανδρεία, η γνώση.
Τους συντρόφους μου

35 τα παρακάλια μου
τους λύγισαν, τα λίγα λόγια

τους φτέρωσαν για το άγνωστο
ταξίδι. Την πλώρη μας
τότε τη στρίψαμε κατά που
βγαίνει ο ήλιος*, τα κουπιά
στα χέρια μας φτερά
γίνηκαν και πετούσαμε
στον ξέφρενο τον πλου,
με τη στεριά ζερβά μας.
40 Όλα τα ξένα αστέρια
του άλλου πόλου*

την πλώρη... κατά που βγαίνει ο
ήλιος: μόλις βγήκαν από το
Γιβραλτάρ έστριψαν αριστερά με
κατεύθυνση προς το νότο.
του άλλου πόλου: δηλ. του νότιου
Πόλου,

φωτίζανε τις νύχτες μας, και
ο Πολικός* μας τόσο χαμηλός
που άγγιζε τη γραμμή
της θάλασσας. Πέντε φορές
θέριεψε κι άλλες τόσες
εσβήστη της Σελήνης
το φέγγος, από τη στιγμή
που ξεθαρρέψαμε
45 για τη μεγάλη πλάνεση.
Τότε μπροστά μας
ορθώθηκε ένα όρος.
Από το μάκρος
που μας ξεχώριζε φαινόταν
σκοτεινό, και όσο για ύψος,
ποτέ μου δεν θυμόμουν
ψηλότερο να 'χω αντικρίσει.

άγγιζε τη γραμμή της θάλασσας:
είχαν φτάσει δηλαδή στον Ισημερινό
και ο Πολικός αστέρας του Βορρά
(το άστρο της Μικρής Άρκτου)
βρισκόταν ακριβώς στον ορίζοντα.

Τρελά χαρήκαμε σαν
το είδαμε, μα η αναγάλια*
50 γρήγορα γύρισε σε θρήνο,
γιατί απ' τη νέα τη γη
ένα μπουρίνι* ξέσπασε
και χτύπησε σκληρά
την πλώρη μας, τρεις γύρους
έκανε στα κύματα
το ξύλο* μας, μα η τέταρτη
ύψωσε την πρύμη μας,
τότε που η πλώρη βούλιαζε στον
σίφουνα. Ήταν βουλή θεού,
55 το κύμα μάς κουκούλωσε,
εκλείστη η θάλασσα
από πάνω μας.

(μτφρ. Τ.Κ. ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ,)

αναγάλια: ευχάριστη ψυχική
διάθεση, αναγάλιασμα.

μπουρίνι: ξαφνική θύελλα.

ξύλο: το καράβι (συνεκδοχή).

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ο Δάντης παραδέχεται εδώ μια άλλη παράδοση, που είχαν ακολουθήσει κι ο Πλίνιος κι ο Σολίνο, για το θάνατο του Οδυσσέα. Ο Οδυσσέας ξανάφυγε από την Ιθάκη, πέρασε το Γιβραλτάρ, ίδρυσε τη Λισσαβόνα και πνίγηκε στον Ωκεανό από ανεμοσίφουνα.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

2. Πολλά σημαίνει, κι είναι τόλμημα εξίσου ριψοκίνδυνο με το τόλμημα του Οδυσσέα, το ότι ο Δάντης, κάτοχος και θαυμαστής των επών του Ομήρου, εν τούτοις αποφάσισε ν' αγνοήσει τον μύθο και να τον αλλοιώσει σε τρόπο που ο Οδυσσέας ποτέ του δεν ξαναγύρισε στην Ιθάκη, έπνιξε όλα τα συναισθήματα του, ξέχασε όλα τα χρέη του, Λαέρτη, Πηνελόπη,

**Τηλέμαχο, Πατρίδα, βασίλειο,
φλεγόμενος μόνο από την
ακόρεστη δίψα του της εμπειρίας,
αυτής που οδήγησε τον άνθρωπο,
από την δημιουργία του, από το
μυθικό μήλο, προς τα μεγάλα τα
φώτα. Από το σκοτεινό και
δεισιδαίμονα τιμωρό, στο Θεό του
Φωτός.**

Τ. Κ. ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ

**3. Ο Όμηρος για τον Οδυσσέα:
και πολιτείες πολλές ε γνώρισε,
πολλών βουλές ανθρώπων
κι αρίφνητα τυραννία ετράβηξε
στα πέλαγα η καρδιά του,
για να σωθεί κι αυτός
παλεύοντας και πίσω τους
συντρόφους να φέρει...**

**(Οδύσσεια, α, στ. 3-6,
μτφρ. Ν. Καζαντζάκη -Ι. Κακριδή)**

4. Εκεί όπου ο Όμηρος απεφάσισε να σταματήσει και έθεσε τελείαν, είναι δύσκολον και επικίνδυνον πράγμα να θελήση άλλος να εξακολουθήση την φράσιν. Αλλ' είναι εις τα δύσκολα και εις τα επικίνδυνα έργα όπου επιτυγχάνουσιν οι μεγάλοι τεχνίται· πιστεύω ότι... ο αναγνώστης θα συμφωνήσει ότι του Δάντου η φαντασία διέπλασεν εικόνα ουχί αναξίαν του «sourano poeta» [δηλ. του μεγαλύτερου ποιητή].

Κ. Π. Καβάφης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Αφού μελετήσετε προσεκτικά το απόσπασμα και τα σχόλια να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις: α) ποιες διαφορές παρουσιάζει ο ομηρικός Οδυσσέας από το δαντικό; β) ποια κοινά γνωρίσματα έχουν;

2. Η ηρωική μορφή του Οδυσσέα του Δάντη δεν έχει τίποτε το σχετικό με τον τύπο του μεσαιωνικού ανθρώπου. Θυμίζει περισσότερο τον άνθρωπο που θα εμφανιστεί στην Αναγέννηση: ποια είναι τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου αυτού; (Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με χωρία του κειμένου).

3. Το απόσπασμα που διαβάσατε είναι καθαρή διήγηση ή μίμηση; Γιατί; (Προτού απαντήσετε να διαβάσετε την εισαγωγή τη σχετική με τους αφηγηματικούς τρόπους, Β' τεύχος).

**Eugene Delacroix
(Ντελαπρουά)
(1798-1863),
Ο Δάντης και
ο Βιργίλιος στην Κόλαση (1822),
Μουσείο Λούβρου, Παρίσι**

Δάντης Αλιγκερι (1265-1361)

Ο μεγαλύτερος Ιταλός ποιητής. Γεννήθηκε στη Φλωρεντία, όπου και διαδραμάτισε πολιτικό ρόλο αναλαμβάνοντας διάφορες διπλωματικές αποστολές. Επειδή όμως ανήκε στην πολιτική μερίδα των Λευκών (Γκιμπελίνων), εξορίστηκε από τους Μαύρους (Γουέλφους) το 1302. Έζησε λίγο διάστημα εξόριστος στη Βερόνα, ύστερα πήγε στη Ραβένα, όπου και πέθανε. Από τη νεανική του ακόμη ηλικία έγραψε ερωτικά σονέτα και τραγούδια, για να εκφράσει το πλατωνικό και σχεδόν μυστικιστικό του πάθος για τη Βεατρίκη, την κόρη του Folco Portinari. Για τη Βεατρίκη θα γράψει το έργο Νέα Ζωή. Έγινε γνωστός για τη μεγάλη

ποιητική του σύνθεση Θεία Κωμωδία. Το ποίημα χωρίζεται σε τρία μέρη, την Κόλαση, το Καθαρτήριο και τον Παράδεισο, και το έγραψε στην ιταλική γλώσσα. Είναι ένα ποιητικό όραμα της μεταθανάτιας ζωής. Ο ποιητής με οδηγό το Βιργίλιο στην αρχή και μετά τη Βεατρίκη επισκέπτεται διαδοχικά τους τρεις χώρους. Η σύνθεση αυτή, όπου συνδυάζονται όλες οι γνώσεις του Μεσαίωνα με την τολμηρή ποιητική φαντασία, κατατάσσεται στα μνημειακά έργα της Παγκόσμιας Λογοτεχνίας. Πρώτος χάραξε το δρόμο, που θα οδηγούσε δυο αιώνες αργότερα στην Αναγέννηση.

Ο τάφος του Δάντη
στη Ραβένα

74 / 364

Φραγκίσκος Πετράρχης

Σονέτο

Στα ποιήματα του ο Πετράρχης εξυμνεί την αγαπημένη του Λάουρα, όταν ζούσε και μετά το θάνατο της, περιγράφοντας με άγνωστη ως τότε λεπτότητα την αγάπη του γι' αυτήν. Για τον ποιητή η Λάουρα δεν είναι ένα φιλοσοφικό σύμβολο, όπως η Βεατρίκη για το Δάντη στη Θεία Κωμωδία. Ούτε θυμίζει την απρόσιτη δέσποινα της ιπποτικής λυρικής ποίησης. Είναι μια γυναίκα γήινη, για την οποία αισθάνεται μια εντελώς ανθρώπινη αγάπη. Αυτήν ακριβώς εκφράζει και το σονέτο που παραθέτουμε.

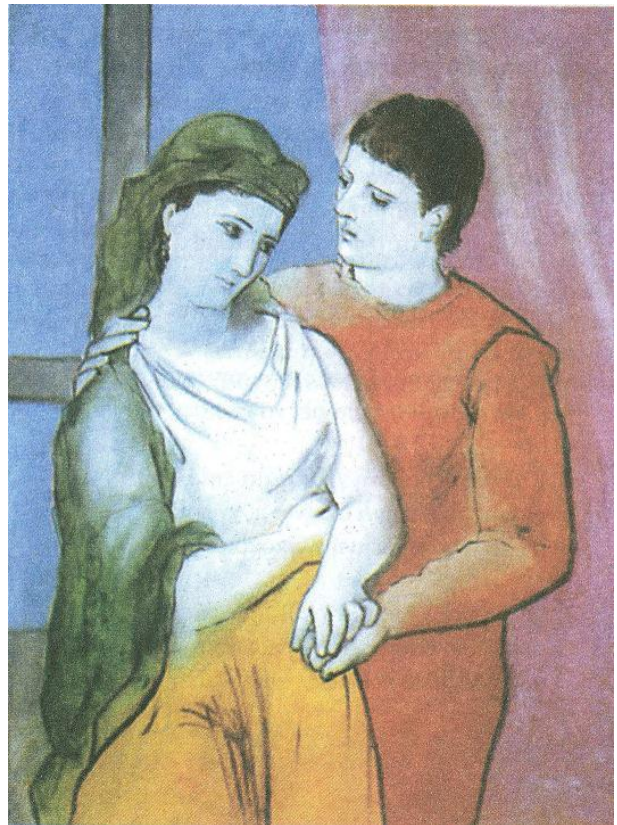
Τάχα σε ποιο ουρανό βρήκεν
η Φύση
το αχνάρι, για να πλάσει
τη θεωρία της,
με ιδανική χάρη την ομορφιά της
την αιθέρια στη γη να παραστήσει;
Ποια Νύμφη στις πηγές ή Θεά
στη Χτίση
είχε τα ολόξανθα πυκνά μαλλιά της;
και ποια καρδιά τόσες,
σαν την καρδιά της,
μυστικές αρετές μπορεί να κλείσει;
Κάλλος θεϊκό στη γη μάταια ζητάει
όποιος το βλέμμα εκείνο δε γνωρίζει
με ποια χάρη σεμνή γλυκοκοιτάζει...
Ο Έρωτας πώς γιατρεύει,
πώς κεντρίζει,
δε νιώθει όποιος δεν είδε
πώς στενάζει
και πώς μιλεί και πώς χαμογελάει

(μτφρ. Μ. ΣΙΓΟΥΡΟΣ)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Με ποιους τρόπους εξυμνεί ο ποιητής την ομορφιά της αγαπημένης του σε όλη τη διαδρομή του ποιήματος;
2. Ποια είναι για τον ποιητή τα αποτελέσματα του Έρωτα και πού οφείλονται;
3. Όπως είναι γνωστό, η Αναγέννηση χαρακτηρίζεται από μια στροφή προς την αρχαιότητα. Να βρείτε μερικά στοιχεία μέσα στο ποίημα, που δείχνουν τη στροφή αυτή.

Pablo Picasso
(1881-1973),
Οι εραστές (1923)
Ιδιωτική Συλλογή

Φραγκίσκος Πετράρχης (1304-1374)

Μεγάλος Ιταλός ποιητής, από τους μεγάλους ανθρωπιστές της Αναγέννησης. Γεννήθηκε στο Αρέτσο της Τοσκάνης, αλλά έζησε σε διάφορα μέρη (Πίζα, Αβινιόν, Μονπελιέ – όπου τον έστειλε ο πατέρας του να σπουδάσει Νομικά). Δεν τέλειωσε όμως τις σπουδές του, γιατί από νωρίς τον προσέλκυσε η λογοτεχνία. Στη Ρώμη γνωρίστηκε με το Βοκκάκιο, με τον οποίο συνδέθηκε με βαθιά φιλία. Στη Φλωρεντία του προσφέρθηκε η έδρα της ρητορικής, αλλά δε δέχτηκε. Συνέχισε τα ταξίδια του στην Πάδουα (1362) και στη Βενετία (1363). Έγραψε πολλά έργα στη

λατινική και την ιταλική γλώσσα. Η φήμη του οφείλεται κυρίως στο ποιητικό του έργο Λυρική Συλλογή ή Ρίμες, ποιήματα γραμμένα ιταλικά και εμπνευσμένα από τον ερωτά του για τη Λάουρα.

Πορτρέτο της Λάουρα από χειρόγραφο του 15ου αιώνα (Φλωρεντία)

Ο Δον Κιχώτης (Κεφ. 21ο)

Στο 21ο κεφάλαιο, εκτός από το επεισόδιο για την απόκτηση τον κράνους του Μαμπρίνου, θα παρακολουθήσουμε και μια πολύ ενδιαφέρουσα συνομιλία ανάμεσα στο Δον Κιχώτη και τον ιπποκόμο του. Με μεγάλη επιδεξιότητα ο Θερβάντες κατορθώνει να ασκήσει οξύτατη κριτική και να γελοιοποιήσει, μαζί με τον ήρωα του, και τα κάθε λογής ιπποτικά μυθιστορήματα που είχαν ως θέμα τους πλανόδιους ιππότες.

Εκείνη τη στιγμή άρχισε να ψιχαλίζει, κι ο Σάντσος είπε να πα να μπούνε στη νεροτριβή*. Όμως ο

νεροτριβή: πρωτόγονη συσκευή κατεργασίας χοντρών υφασμάτων, που γίνεται με την τριβή του τρεχούμενου νερού. Εδώ ο Σάντσος αναφέρεται σε επεισόδιο του προηγούμενου κεφαλαίου: Ο Δον Κιχώτης κι ο Σάντσος είχαν ακούσει έναν περίεργο κρότο. Ο Δον Κιχώτης, τότε, ξεκινάει με το Ρεσινάντε του, για ν' αντιμετωπίσει τον κίνδυνο. Αυτό όμως που αντίκρισαν δεν ταίριαζε στη φαντασιοπληξία του: «έξι κόπανα μιας νεροτριβής, που με τ' αδιάκοπα χτυπήματα τους έκαναν όλο εκείνο το κακό». Μπροστά σ' αυτό το θέαμα κι ύστερα από τη φόρα που είχε πάρει ο Δον Κιχώτης νιώθει ντροπή κι ο Σάντσος ξεσπάει σε τρανταχτά γέλια.

Δον Κιχώτης την είχε παρμένη σε τέτοια αντιπάθεια για το άσκημο παιχνίδι που του 'χε παίξει, που δεν θέλησε με κανέναν τρόπο να μπει εκεί μέσα· κι έτσι λοιπόν, έστρεψαν δεξιά και τράβηξαν έναν άλλο δρόμο, σαν και κείνον που είχαν παρμένο την περασμένη μέρα.

Λίγο παραπέρα, ο Δον Κιχώτης παρατήρησε απ' αγνάντια έναν καβαλάρη που είχε στο κεφάλι ένα πράμα που λαμποκοπούσε σαν να 'ταν από χρυσάφι· και μόλις τον είδε, γύρισε στο Σάντσο και του είπε:

- Μου φαίνεται, Σάντσο, πως δεν υπάρχει παροιμία που δεν είναι αληθινή· γιατί όλες τους είναι γνωμικά βγαλμένα από την πείρα, τη μητέρα που γέννησε όλες τις επιστήμες – και προπάντων εκείνη

η παροιμία που λέει: «όπου μια πόρτα κλείσει, άλλη πόρτα θ' ανοίξει». Σου το λέω αυτό, γιατί αν χτες βράδυ η τύχη μάς έκλεισε την πόρτα για την περιπέτεια που γυρεύαμε*, και μας έπαιξε κείνο το παιχνίδι με τους κόπανους της νεροτριβής, τώρα μας ανοίγει τετράπλατη μια άλλη πόρτα για μια καλύτερη και πιο σίγουρη περιπέτεια, που, αν δεν βρω τρόπο να την περάσω, το λάθος πια θα 'ναι δικό μου, και δε θα μπορώ να το ρίξω μήτε στο που δεν έχω δει ποτέ μου νεροτριβή, μήτε στις νύχτας τη σκοτεινιά. Αυτό σ' το λέω, γιατί, αν δε γελιέμαι, κάποιος έρχεται προς τα δω, που φορεί στο κεφάλι του το κράνος του

που γυρεύαμε: εννοεί το παραπάνω περιστατικό.

Μαμπρίνου*, που γι' αυτό έχω κάνει τον όρκο που ξέρεις.

- Πρόσεξε το καλά, αφεντικό μου, αυτό που λες, κι ακόμα περισσότερο αυτό που πα να κάνεις, είπε ο Σάντσος· γιατί δεν έχω όρεξη να 'χουμε πάλε τίποτα κόπανους που στο τέλος να μας ξετινάξουν πια ολότελα το μυαλό.

- Που να πάρει ο διάολος, να πάρει, αποκρίθηκε ο Δον Κιχώτης· τι έχει να κάνει το κράνος με τους κόπανους;

- Δεν το ξέρω, αποκρίθηκε ο Σάντσος· όμως μα την πίστη μου,

του Μαμπρίνου: μαγικό κράνος που απέκτησε ο Ρενάλδος του Μονταλβάν, αφού σκότωσε το Μαμπρίνο, βασιλιά της Μαυριτανίας. Αυτός που το φορούσε ήταν άτρωτος.

αν μπορούσα να σου μιλήσω*,
όπως συνηθούσα πρώτα, μπορεί
να 'λεγα στην ευγενία σου κάμποσα
λόγια, που να 'βλεπες πως πάλι
γελιέσαι μ' αυτό που λες.

- Πώς γίνεται να γελιέμαι μ' αυτό
που σου λέω, βρε σκυλί άπιστο και
δειλό; είπε ο Δον Κιχώτης. Πες μου:
δεν τον βλέπεις εκείνον τον ιππότη
που έρχεται προς τα εδώ απάνω σ'
ένα σταχτί άλογο μ' άσπρες βούλες,
και που φορεί στο κεφάλι του ένα
μαλαματένιο κράνος;

- Κείνο που βλέπω και καταλα-
βαίνω, αποκρίθηκε ο Σάντσος, δεν
είναι παρά ένας άνθρωπος απάνω
σ' ένα γκρίζο γαϊδούρι σαν και το

**Αν μπορούσα να σου μιλήσω: ο
Σάντσος φοβάται να του πει την
δικό αλήθεια, γιατί ο Δον Κιχώτης
του είχε απαγορεύσει να μιλάει.**

μου, που έχει απάνω στο κεφάλι του κατιτί που γυαλίζει.

- Λοιπόν αυτό είναι το κράνος του Μαμπρίνου, είπε ο Δον Κιχώτης. Τραβήξου σε μια μεριά κι άφησε με μονάχον μαζί του· και θα δεις πως, δίχως να πω μήτε μια λέξη, για να μη χάνουμε καιρό, θα βγάλω πέρα τούτη την περιπέτεια και θ' απομείνει δικό μου το κράνος που τόσο το επιθύμησα.

- Εγώ θα κοιτάξω, σίγουρα, να τραβηχτώ, αποκρίθηκε ο Σάντσος· μα ο Θεός να βάλει το χέρι του, το ματαλέω, να μην είναι πάλε τίποτα κόπανοι.

- Σου το 'πα και πριν, φίλε μου, να μη μου τους αναφέρεις, μήτε να μου τους θυμήσεις άλλη φορά πια τους κόπανους· γιατί τ' ορκίζομαι... δε λέω περισσότερο, παρά πως θα σου κοπανίσω την ψυχή.

Ο Σάντσος σώπασε, γιατί φοβήθηκε πως ο αφεντικός του μπορούσε και να 'κάνε κείνο που ορκίστηκε με τόση φόρα.

Ωστόσο, απ' όλη αυτήν την ιστορία με το κράνος και το άλογο και τον καβαλάρη που έβλεπε ο Δον Κιχώτης, η μόνη αλήθεια ήταν η ακόλουθη: Σε κείνα τα μέρη κοντά βρισκόντουσαν δυο χωριά· το ένα ήτανε τόσο μικρό, που δεν είχε μήτε φαρμακείο, μήτε κουρέα· και το άλλο που βρισκότανε σιμά στο πρώτο κι είχε κι από τα δυο. Γι' αυτό ο κουρέας του μεγαλύτερου χωριού υπηρετούσε και το μικρότερο, όπου αυτή την ημέρα ένας άρρωστος είχε ανάγκη να του πάρουν αίμα, και κάποιος άλλος να ξουριστεί. Είχε πάρει λοιπόν το μπρούτζινο λεγένι του ξυρίσματος και τραβούσε προς τα εκεί για τη

δουλειά του. Το 'φέρει όμως η τύχη να τον πιάσει, καθώς πήγαινε, η βροχή στο δρόμο· κι αυτός, για να μην του χαλάσει το καπέλο του, που ήταν, καθώς φαίνεται καινούριο, κάθισε στο κεφάλι του, από πάνω, το λεγένι, που καθώς ήταν τριμμένο και καθαρισμένο, λαμποκοπούσε από μισή λεύγα μακριά. Ερχότανε καβάλα σ' ένα σταχτί γάιδαρο, όπως είχε πει ο Σάντσος, κι αυτός είναι ο λόγος που ο Δον Κιχώτης φαντάστηκε πως έβλεπε άλογο σταχτί με άσπρες βούλες, και ιππότη και μαλαματένιο κράνος. Γιατί όλα όσα έβλεπε, τα συμμόρφωνε στη στιγμή με τις ιπποτικές του παλαβωμάρες και κασοπλανόδιες φαντασίες* του.

Σαν είδε λοιπόν πως ο δυστυχισμένος εκείνος ιππότης είχε ζυγώσει αρκετά, αυτός δίχως

να 'ρθει σε κουβέντες μαζί του, κι ανοίγοντας όλο το τρέξιμο του Ροσινάντε, όρμησε καταπάνω του με τη λόγχη μπροστά και με σκοπό να τον περάσει με δαύτην πέρα και πέρα. Όταν όμως κόντευε να τόνε φτάσει, δίχως να κρατήσει καθόλου την ορμή του, του είπε:

- Υπερασπίσου τον εαυτό σου, άθλιο πλάσμα, ή παράδωσέ μου με τη θέλησή σου εκείνο που είναι δικαιωματικά δικό μου.

Ο κουρέας που δίχως να το περιμένει, μήτε να το φανταστεί καν, είδε ξάφνου να 'ρχεται καταπάνω του εκείνο το στοιχίο, δε βρήκε άλλον τρόπο για να φυλαχτεί

καβοπλανόδιες φαντασίες: οι φαντασίες του που ήταν επηρεασμένες από τις περιπέτειες των πλανόδιων ιπποτών.

από την κονταριά, παρά ν' αφηστεί
και να πέσει από το γάιδαρό του·
και μόλις άγγιξε στο χώμα,
σηκώθηκε αμέσως, πιο σβέλτος κι
από ζαρκάδι, και βάλθηκε να τρέχει
μες στον κάμφο με τέτοια
γρηγοράδα, που δε θα μπορούσε
να τόνε φτάσει μηδέ ο άνεμος. Το
λεγένι το παράτησε καταγής, κι ο
Δον Κιχώτης έμεινε μ' αυτό ευχαρι-
στημένος, κι είπε πως ο άπιστος
είχε κάνει πολύ γνωστικά, και πως
είχε ακολουθήσει το παράδειγμα
του καστοριού, που, όταν το
στενοχωρήσουν πολύ οι κυνηγοί,
δαγκώνει και κόβει με τα ίδια του τα
δόντια εκείνο που από φυσικό του
ένστικτο καταλαβαίνει πως είναι η
αφορμή που το κυνηγούνε. Τότε
πρόσταξε το Σάντσο να πάρει από
χάμω το κράνος, ο οποίος
παίρνοντας το στα χέρια, είπε:

- Θε μου, τι όμορφο λεγένι! και σίγουρα θα τ' αξίζει τα οχτώ γρόσια στα γεμάτα.

Και το έδωσε στον αφεντικό του, ο οποίος αμέσως το φόρεσε, σαν καπέλο, κι άρχισε να το γυρίζει απ' όλες τις μεριές, γυρεύοντας να το εφαρμόσει στο κεφάλι του κι επειδή δεν μπορούσε να το καταφέρει, είπε:

- Δεν υπάρχει αμφιβολία, πως ο άπιστος εκείνος, που απάνω στα μέτρα του χαλκεύτηκε για πρώτη φορά τούτη η περίφημη περικεφαλαία, πρέπει να 'χε πάρα πολύ μεγάλο κεφάλι – και το χειρότερο ακόμη είναι που της λείπει το μισό!

Όταν τον άκουσε ο Σάντσος να λέει περικεφαλαία τη λεκάνη του ξουρίσματος, δεν μπόρεσε να κρατήσει τα γέλια· όμως αμέσως

αναλογίστηκε την οργή του αφεντικού του, και το 'κόψε στη μέση.

- Γιατί γελάς, Σάντσο; είπε ο Δον Κιχώτης.

- Γελάω, αποκρίθηκε κείνος, γιατί συλλογιέμαι το μεγάλο κεφάλι που πρέπει να 'χε κείνος ο άπιστος που φορούσε αυτό το κράνος, ώστε να μοιάζει ίδιο σαν το λεγένι του μπαρμπέρη.

- Ξέρεις τι φαντάζομαι, Σάντσο; – πως τούτο το πολύτιμο πράμα, τούτο το μαγεμένο κράνος, πρέπει να είχε καμιά φορά πέσει, Κύριος οίδε με ποιον τρόπο, στα χέρια κανενός που δεν ήταν σε θέση μήτε να καταλάβει μήτε να εχτιμήσει την αξία του, και που βλέποντας το πως ήταν από το πιο καθαρίο χρυσάφι, πήρε κι έλιωσε το μισό κομμάτι, για να το πουλήσει, και με το άλλο μισό έφτιαξε τούτο εδώ

που μοιάζει με λεκάνη του
ξυρίσματος, καθώς λες και συ.
Όμως ας είναι ό,τι θέλει· για μένα
που ξέρω τι πράμα είναι, δεν έχει
καμιά σημασία η μεταμόρφωση
του· γιατί στο πρώτο χωριό, όπου
θα βρω κανένα χαλκιά ή
σιδερουργό, θα το διορθώσω με
τέτοιον τρόπο, που να μπορεί να
παραβγεί με κείνο που έφτιαξε και
σφυρηλάτησε ο θεός των
σιδερουργείων για το θεό των
πολέμων. Στο μεταξύ θα το φορώ
καθώς είναι κι όπως μπορώ· γιατί
πάντα καλύτερο είναι το λίγο από
το καθόλου, και μάλιστα που θα 'ναι
αρκετό, για να με φυλάξει από
τίποτε πετριές:

- Αυτό είναι σωστό, είπε ο
Σάντσος, εξόν πια κι αν τις πετούνε
με τη σφεντόνα, καθώς τις ρίχνανε
σε κείνη τη μάχη των δυο στρατών,

τότε που σου σιγύρισαν τις σαγονιές και σου έσπασαν τον ντενεκέ, όπου είχε βάλει η ευγενία σου εκείνο το τρισευλογημένο το πιοτό που με είχε κάνει να βγάλω τα συκώτια μου*.

- Δε με πολυνοιάζει που το 'χασα, είπε ο Δον Κιχώτης' γιατί το ξέρεις Σάντσο, πως τη συνταγή την έχω στο μυαλό μου.

Αυτό...συκώτια μου: εννοεί το επεισόδιο που περιγράφεται στο κεφ. 18. Οι δυο στρατοί στην πραγματικότητα ήταν δυο κοπάδια πρόβατα· εναντίον τους όρμησε ο Δον Κιχώτης κι από τις πετριές των βοσκών έπαθε ό,τι αναφέρει ο Σάντσος. Στο ντενεκέ είχε ένα θαυματουργό – κατά το Δον Κιχώτη– φάρμακο, που γιάτρευε κάθε πληγή. Το ήπιε ο Σάντσος και τον έπιασε διάρροια.

- Και εγώ την έχω στο μυαλό μου, αποκρίθηκε ο Σάντσος· όμως, αν το φτιάξω είτε το βάλω άλλη φορά στο στόμα μου, αυτή να 'ναι κι η τελευταία μου η ώρα. Μα μήτε κι έχω σκοπό να ξαναβρεθώ σε ανάγκη που να το χρειαστώ· γιατί, από δω κι εμπρός, κάνω τα μάτια μου τέσσερα για να μη λαβωθώ, μήτε να λαβώσω κανέναν. Όσο για να με τινάξουν πάλε μες την κουβέρτα*, δεν μπορώ να πω τίποτα· γιατί αυτά είναι πράματα, που δεν μπορεί να ταμποδίσει κανένας – και σαν έρθουν, δεν

για να με τινάξουν πάλε μες την κουβέρτα: σ' ένα χάνι, όπου είχαν καταλύσει, είχαν βάλει το Σάντσο σε μια κουβέρτα και τον τίναζαν ψηλά. Ψέγει το Δον Κιχώτη, γιατί δεν μπόρεσε να τον γλιτώσει.

έχουμε να κάνουμε τίποτ' άλλο, παρά να μαζέψουμε τους ώμους μας, να κρατήσουμε την ανάσα μας, και, κλείνοντας πια τα μάτια, ν' αφηθούμε και να πηγαίνουμε όπου είναι το θέλημα της τύχης και της κουβέρτας.

- Είσαι κακός χριστιανός, Σάντσο, είπε ακούοντάς τον ο Δον Κιχώτης· γιατί ποτέ σου δε λησμονείς το κακό που σου έχουν κάνει μια φορά. Μάθε λοιπόν πως οι ευγενικές και μεγάλες καρδιές δε δίνουν ποτέ σημασία σε τέτοια παδιάστικα καμώματα. Από ποιο πόδι κουτσάθηκες, ποια παΐδια σου έσπασαν, ποιο κεφάλι σου τσακίστηκε, για να μην μπορείς να λησμονήσεις εκείνο το χωρατό; Γιατί, αν το καλοξετάσεις, δεν ήταν παρά ένα χωρατό κι ένα παιχνίδι για να περάσει η ώρα, που αν δεν

το θεωρούσα τέτοιο, ήθελα να ξαναγυρίσω πάλι εκεί πέρα, κι ήθελα να κάνω για εκδίκηση σου περισσότερη καταστροφή από κείνη που έκαναν οι Έλληνες για την αρπαγή της Ελένης: η οποία αν ζούσε σε τούτους τους καιρούς, ή αν ζούσε η Δουλσινέα μου σε κείνους, θα μπορούσε να είναι βέβαιη πως δεν ήθελ' αποχτήσει τόση φήμη για την ομορφιά της, σαν κι αυτήν που 'χει τώρα. Κι απάνω σε τούτα τα λόγια έβγαλε έναν αναστεναγμό, και τον έστειλε να πάει στα σύννεφα. Κι είπε ο Σάντσος:

- Ας το πάρουμε λοιπόν για χωρατά, αφού δεν μπορούμε να πάρουμε την εκδίκηση στ' αλήθεια· όμως εγώ το ξέρω τι λογής χωρατά κι αλήθειες ήτανε κείνα' και ξέρω ακόμα πως δε θα μου φύγουν ποτέ μήτε από τη θύμηση μήτε κι από τις

πλάτες μου. Όμως ας τ' αφήσουμε αυτά στην πάντα, και πες μου η ευγενία σου τι θα το κάνουμε τούτο το σταχτί άλογο με τις άσπρες βούλες, που μοιάζει τόσο γκρίζο γαϊδούρι, και που το παράτησε δω κείνος ο Μαρτίνος, που γκρέμισες κάτω η ευγενία σου· γιατί, κατά το δρόμο που πήρε, και καθώς χτυπούσαν τα πόδια του στις πλάτες του, δεν πιστεύω να έχει σκοπό να ξαναγυρίσει ποτέ· και, μα τα γένια μου, το ζώο δε μου φαίνεται καθόλου κακό.

- Δε συνηθίζω ποτέ, είπε ο Δον Κιχώτης, να παίρνω τα πράματα εκείνων που νικώ· κι ούτε το επιτρέπουν τα έθιμα της ιπποσύνης να παίρνει κανείς από τους νικημένους τ' άλογα τους και να τους αφήνει πεζούς, εξόν πια κι αν τύχαινε να χάσει ο νικητής το δικό

του απάνω στη μάχη· γιατί σ' αυτή τη περίπτωση είναι νόμιμο να πάρει κανένας του νικημένου, σα λάφυρο από νόμιμο πόλεμο. Γι' αυτό λοιπόν, Σάντσο, άφησε αυτό το άλογο ή το γαΐδαρο, ή όπως αλλιώς θέλεις να το πεις, γιατί, μόλις θα δεις πως φύγαμε από δω ο αφεντικός του, θα γυρίσει να το πάρει.

- Ο Θεός το ξέρει πόσο θα 'θελα να το 'παιρνα μαζί μας, αποκρίθηκε ο Σάντσος, ή να το άλλαζα κάνεμου* με το δικό μου, που δε μου φαίνεται τόσο καλό. Μα την αλήθεια, πολύ ζόρικοι είναι οι νόμοι της ιπποσύνης, αφού δεν επιτρέπουν ν' αλλάξει κανένας μήδ' ένα γαΐδούρι μ' ένα άλλο· και θα 'θελα να ξέρω αν θα μπορούσα ν' αλλάξω ίσως τα σαμάρια.

κάνεμου: τουλάχιστο.

- Σ' αυτό το τελευταίο δεν είμαι πολύ βέβαιος, αποκρίθηκε ο Δον Κιχώτης· και γι' αυτό, επειδή υπάρχει αμφιβολία, κι ώσπου να έχω καλύτερες πληροφορίες, σου επιτρέπω να το αλλάξεις, αν πράγματι έχεις πολύ μεγάλη ανάγκη.

- Τόσο πολύ μεγάλη, αποκρίθηκε ο Σάντσος, που κι αν ακόμα ήτανε για μένα τον ίδιο, δε θα ήτανε η ανάγκη μου μεγαλύτερη.

Κι αμέσως, χρησιμοποιώντας αυτή την άδεια, έκανε το άλλαγμα των σαμαριών, έτσι που το ζώο του φάνηκε δυο και τρεις φορές καλύτερο από πριν.

Κατόπιν απ' αυτό, κάθισαν και κολάτσισαν με ό,τι είχε απομείνει από τα λάφυρα που είχαν παρμένα από τους παπάδες, κι ήπιαν νερό από το ρυάκι της νεροτριβής, όμως

δίχως να γυρίσουν το κεφάλι τους να την κοιτάξουν – τέτοιο μίσος της είχανε για το φόβο που τους είχε προξενήσει. Τέλος, αφού πέρασε η κακή διάθεση κι η μελαγχολία, καβάλησαν τα ζώα τους, και δίχως να πάρουν κανένα ορισμένο δρόμο (γιατί το συνηθούσαν πολύ οι πλανόδιοι ιππότες να τραβούν στην τύχη, δίχως ορισμένο σχέδιο), βάλθηκαν να πορεύονται κατά που ήταν η θέληση του Ροσινάντε: ο οποίος τραβούσε από πίσω του τη θέληση του αφεντικού του, καθώς και του γαϊδάρου που τον ακολουθούσε πάντοτε, όπου κι αν τραβούσε, σαν καλός φίλος και πιστός σύντροφος. Έτσι πηγαίνοντας, ξαναβρέθηκαν πάλι στο δημόσιο δρόμο, και τον ακολούθησαν στην τύχη και δίχως κανένα ορισμένο σκοπό. Καθώς

λοιπόν τραβούσαν έτσι το δρόμο τους, είπε ο Σάντσος στον αφεντικό του.

- Αφεντικό θα 'θελες να μου δώσεις την άδεια να πω δυο κουβέντες στην ευγενία σου; Γιατί από την ώρα που μου 'δωσες εκείνη τη σκληρή προσταγή για να σωπαίνω, πάνω από τέσσερα πράγματα που είχα να σου πω, μείναν και μπαγιάτεψαν μες στο στομάχι μου· και θα 'θελα κατιτί που έχω τώρα στην άκρη της γλώσσας μου, τουλάχιστο, να μην πάει κι αυτό χαμένο.

- Πες το, αποκρίθηκε ο Δον Κιχώτης, και κοίταξε να είσαι σύντομος· γιατί κανένας δεν είναι ευχάριστος, όταν είναι πολυλογάς.

- Ο λόγος μου λοιπόν, αφεντικό, αποκρίθηκε ο Σάντσος, είναι πως έχω κάμποσες μέρες που

συλλογίζομαι πόσο λίγα είναι τα κέρδητα που έχει κανείς με το να πηγαίνει γυρεύοντας τέτοιες περιπέτειες, σαν κι αυτές που γυρεύει η ευγενία σου μέσα σε τούτες τις ερημιές και τους απόμακρους δρόμους, όπου, κι αν ακόμα νικάει κανείς και κερδίζει τις πιο επικίντυνες, δεν είναι κανένας για να τις δει και να τις μάθει, – κι έτσι είναι καταδικασμένες να μείνουν αιώνια άγνωστες, πράμα που κάνει άδικο και στους σκοπούς της ευγενίας σου και στα κατορθώματα σου. Και γι' αυτό θαρρώ πως θα 'τανε καλύτερα (εξόν αν έχει καμιά καλύτερη ιδέα η ευγενία σου), να πηγαίναμε να προσφέρουμε τις υπηρεσίες μας σε κανέναν αυτοκράτορα ή κανέναν άλλο τρανόν άρχοντα, που να βρίσκεται μπλεγμένος σε πόλεμο,

έτσι που να μπορέσεις η ευγενία σου να δείξεις την παλικάριά σου, τη μεγάλη σου δύναμη και τη μεγαλύτερη εξυπνάδα σου. Γιατί, όταν τα δει όλ' αυτά ο μεγάλος άρχοντας που θα υπηρετούμε, θα είναι αναγκασμένος να μας αντιπλερώσει, τον καθέναν κατά τα έργατά του. Και ούτε θα λείψει από κει ο άνθρωπος που θα βάλει στο χαρτί τα κατορθώματα της ευγενίας σου, για να μείνει η μνήμη τους αιώνια. Για τα δικά μου δε λέω τίποτα· γιατί θα είναι αναγκασμένα να μη βγουν έξω από τον κύκλο που είναι ορισμένος για τους ιπποκόμους –αν και θα μπορούσα να πω, πως αν ήτανε συνήθιο στην ιπποσύνη να γράφονται τα κατορθώματα των ιπποκόμων, δεν ήθελε μείνουν και τα δικά μου θαμμένα στη λησμονιά.

- Δεν τα λες άσκημα, Σάντσο, αποκρίθηκε ο Δον Κιχώτης· όμως πριν να φτάσει κανένας ως εκεί, πρέπει πρώτα να γυρίσει τον κόσμο για να δοκιμαστεί, γυρεύοντας περιπέτειες, και ν' αποκτήσει με τα κατορθώματα του τέτοιο όνομα και τέτοια φήμη, ώστε, όταν θα παρουσιαστεί στο παλάτι κανενός μεγάλου μονάρχη, να είναι ήδη γνωστός από τα έργα του· και μόλις τότε δουν τα παιδιά να μπαίνει από την πύλη στην πόλη μέσα, να τον πάρουν αμέσως από πίσω και να τον τριγυρίζουν φωνάζοντας και λέγοντας: «Να, αυτός είναι ο ιππότης του Ήλιου ή του Φιδιού» ή μ' όποιο άλλο σύμβολο να είναι γνωστός πως έκανε τα μεγάλα του τα κατορθώματα. «Αυτός είναι», θα λένε, «που νίκησε σε πρωτάκουστη

**μάχη το μέγα γίγα
Μπροκαμπρούνο*, το δυνατό·
αυτός που λευτέρωσε το μέγα
Μαμελούκο* της Περσίας από τα
μάγια που τον κρατούσαν μαγεμένο
κάπου εννιακόσια χρόνια». Κι έτσι
από στόμο σε στόμα θ' απλώνεται
η φήμη των κατορθωμάτων του· κι
αμέσως, από το θόρυβο που θα
κάνουν τα παιδιά κι όλος ο άλλος
κόσμος, θα παρουσιαστεί στα
παραθύρια του βασιλικού του
παλατιού ο βασιλιάς εκείνης της
χώρας· και μόλις δει τον ιππότη και
τον αναγνωρίσει από την πανοπλία
του ή από το έμβλημα της ασπίδας
του, δεν μπορεί παρά να πει:**

**Γίγα Μπροκαμπρούνο, μέγα
Μαμελούκο: πρόσωπα που έχουν
περάσει στα ιπποτικά
μυθιστορήματα του καιρού εκείνου.**

«Εμπρός, όλοι οι ιππότες μου όσοι βρίσκονται στο παλάτι μου, ας βγουν έξω να δεχτούνε το άνθος της ιπποσύνης που έρχεται από πέρα!». Μ' αυτήν την προσταγή του θα βγουν όλοι έξω, και θα κατέβει κι ο ίδιος ίσαμε τα μισά της σκάλας, και θα τον αγκαλιάσει σφιχτά σφιχτά, και θα του δώσει στο πρόσωπο το φιλί της ειρήνης, κι αμέσως θα τον πάρει από το χέρι και θα τον πάει στα διαμερίσματα της βασίλισσας, όπου ο ιππότης θα τη βρει μαζί με την κόρη της την ινφάντα*, που δεν μπορεί παρά να είναι από τις πιο ομορφύτερες και τις πιο τέλειες παρθένες που πολύ

ινφάντα: λ. ισπανική· τίτλος που δινόταν στα δευτερότοκα παιδιά των βασιλέων της Ισπανίας και Πορτογαλίας (αρσενικό ινφάντης).

δύσκολα μπορεί κανείς να βρει μέσα σ' ένα μεγάλο μέρος της οικουμένης. Και τότε κείνη θα ρίξει τα μάτια της απάνω στον ιππότη, κι ο ιππότης τα δικά του στα δικά της, κι ο καθένας τους θα φανεί στον άλλον σαν κάτι μάλλον θεϊκό παρά ανθρώπινο· και δίχως κι αυτοί να ξέρουν το πως και γιατί, θα βρεθούν πιασμένοι και τυλιγμένοι μες στ' άλυτα δίχτυα του έρωτα και με μεγάλο πόνο στην καρδιά, επειδή δε θα ξέρουν πώς να πουν και να ομολογήσουν τους καημούς τους και τα αιτήματα τους. Από κει θα τον οδηγήσουν κατόπι, δίχως αμφιβολία, σε καμιά σάλα του παλατιού με πλούσια επίπλωση, όπου αφού του βγάλουν τ' άρματα του, θα του φέρουν να φορέσει έναν πολύτιμο πορφυρό μανδύα· και αν πια ήτανε τόσο όμορφος με την

αρματωσιά του, άλλο τόσο και καλύτερος θα είναι με το βασιλικό αυτό φόρεμα. Σαν έρθει το βράδυ, θα δειπνήσει μαζί με το βασιλιά και τη βασίλισσα, καθώς και με τη βασιλόπουλα, που δε θα σηκώσει τα μάτια του μήτε μια στιγμή από πάνω της, κοιτάζοντας την κρυφά από τους άλλους· όπως θα κάνει και κείνη το ίδιο και με την ίδια τέχνη κι εξυπνάδα –γιατί, καθώς είπα και πριν, είναι μια πολύ προσεχτική και σεμνή κόρη. Όταν θα σηκώσουν πια το τραπέζι, θα παρουσιαστεί ξάφνου στην πόρτα της σάλας ένας μικρός κι άσκημος νάνος και από πίσω θ' ακολουθεί, ανάμεσο σε δυο γίγαντες, μια όμορφη αρχόντισσα, που θα 'ρθει να προτείνει κάποια περιπέτεια: αυτήν την περιπέτεια θα την έχει προετοιμάσει κάποιος πολύ

αρχαίος μάγος, και κείνος που θα τη βγάλει πέρα νικηφόρος θα είναι ο καλύτερος ιππότης του κόσμου. Αμέσως ο βασιλιάς θα προστάξει όλους τους ιππότες που θα βρίσκονται εκεί να δοκιμάσουν την περιπέτεια· όμως κανένας δε θα μπορέσει να τη βγάλει πέρα, εξόν από τον ξένο ιππότη, το μουσαφίρη, που έτσι θα μεγαλώσει τη δόξα του και θα δώσει μεγάλη χαρά στη βασιλόπουλα, η οποία θα μείνει ευχαριστημένη κι ικανοποιημένη που έβαλε σε τόσο ψηλό μέρος τους στοχασμούς της και τα όνειρα της. Και το ευτύχημα είναι πως αυτός ο βασιλιάς ή ο πρίγκιπας, ή όποιος άλλος είναι, βρίσκεται σε πόλεμο τρομερό με κάποιον άλλον άρχοντα επίσης δυνατό, όπως αυτός· και ο ιππότης, ο μουσαφίρης (ύστερ' από

μερικές μέρες που έκανε στο παλάτι), του ζητάει την άδεια να πάει να τον υπηρετήσει σ' αυτόν τον πόλεμο. Ο βασιλιάς θα του τη δώσει μεταχαράς, κι ο ιππότης θα του φιλήσει με πολλή ευγένεια τα χέρια για τη μεγάλη χάρη που του κάνει. Το ίδιο βράδυ θα πάει ν' αποχαιρετήσει τη δέσποινα του τη βασιλοπούλα μέσα από τα κάγκελα ενός κήπου, που βρίσκεται δίπλα στην κρεβατοκάμαρα της.

Στο ίδιο μέρος έχει ήδη κουβεντιάσει μαζί της πολλές φορές με τη βοήθεια μιας εμπιστευμένης της υπασπίστρας. Εκείνος θ' αναστενάζει, κι αυτή θα λιποθυμήσει· η υπασπίστρα της θα πάει να φέρει νερό, και θα 'χει μεγάλη στεναχώρια βλέποντας πως αρχίζει να ξημερώνει, γιατί δε θα 'θελε να φανερωθούν και να γίνει

μια τέτοια ντροπή στην κυρά της.
Στο τέλος η βασιλοπούλα θα
συνέρθει και θα δώσει τα λευκά της
χέρια μες από τα κάγκελα στον
ιππότη, ο οποίος θα τα φιλήσει και
θα τα ξαναφιλήσει χίλιες φορές,
λούζοντας τα με τα δάκρυα του.
Κατόπι θα συμφωνήσουν οι δυο
τους με ποιον τρόπο θα μηνούνε ο
ένας στον άλλον τις καλές τους και
τις κακές τους τύχες· και η
βασιλοπούλα τον παρακαλεί να
κάνει για να γυρίσει όσο μπορεί
γρηγορότερα· εκείνος της το
υπόσχεται με χίλιους όρκους και
ξαναρχίζει να της φιλεί τα χέρια, και
την αποχαιρετάει με τόση
συγκίνηση, που κοντεύει ν' αφήσει
εκεί τη ζωή του. Φεύγει από κει και
πηγαίνει στην κάμαρα του, ρίχνεται
απάνω στο κρεβάτι του, μα δεν
μπορεί να κλείσει μάτι από τον

καημό του χωρισμού. Σηκώνεται
πρωί πρωί, και πάει ν'
αποχαιρετίσει το βασιλιά και τη
βασίλισσα και τη βασιλοπούλα.
Όμως σαν αποχαιρέτισε τους δυο,
του είπαν για τη βασιλοπούλα πως
είναι λιγάκι ανήμπορη και δεν
μπορεί να τόνε δεχτεί. Ο ιππότης
συλλογιέται πως είναι από τον
πόνο εξαιτίας του μισεμού* του· η
καρδιά του σπαράζει, και μόλις
κατορθώνει να κρατήσει κρυφή τη
μεγάλη του θλίψη. Η εμπιστεμένη
υπασπίστρα βρίσκεται εκεί και
παρατηρεί όλα όσα γίνονται
μπροστά της, και πάει και τα λέει
όλα στην κυρά της, η οποία την
ακούει κλαίοντας, και της λέει πως
ένας από τους μεγαλύτερους
καημούς της είναι που δεν ξέρει

μισεμός: αναχώρηση, ξενιτεμός.

ποιος είναι ο ιππότης της, κι αν κρατάει από βασιλικό σόι ή όχι. Η συντρόφισσα της τήνε βεβαιώνει πως τόση χάρη, ευγενικότητα και παλικαριά, σαν του ιππότη της, δεν μπορεί να υπάρχει παρά σ' ένα πρόσωπο σπουδαίο κι από βασιλικό αίμα. Η θλιμμένη βασιλοπούλα παρηγοριέται μ' αυτά τα λόγια, και βάζει τα δυνατά της να κρύψει τον πόνο της, για να μη δώσει υποψία στους γονιούς της· κι ύστερ' από δυο μέρες παρουσιάζεται πάλι στον κόσμο. Ο ιππότης πια έχει φύγει: πολεμάει με τους εχθρούς του βασιλιά και τους νικάει, παίρνει ένα σωρό πολιτείες, θριαμβεύει σ' ένα σωρό μάχες. Ξαναγυρίζει στο παλάτι, ανταμώνει την αγαπημένη του στη συνηθισμένη τους μεριά, και μένει μαζί της σύμφωνος να τήνε ζητήσει

για γυναίκα του από τον πατέρα της
γι' αμοιβή των όσων έκανε για
δαύτον. Ο βασιλιάς δε θέλει να του
τήνε δώσει, γιατί δεν ξέρει ποιος
είναι· όμως αυτός και μ' όλ' αυτά,
είτε κλέβοντας την, είτε μ' οποιον-
δήποτε άλλον τρόπο, κατορθώνει
να την κάνει, τη βασιλοπούλα,
γυναίκα του. Στο τέλος κι ο βασιλιάς
μένει ευχαριστημένος από το γάμο
και τον θεωρεί μάλιστα για μεγάλη
τύχη· γιατί μαθαίνει και βεβαιώνεται
πως ο ιππότης αυτός είναι γιος
μεγάλου βασιλιά, δεν ξέρω τώρα σε
ποιο βασίλειο –γιατί θαρρώ πως δε
βρίσκεται γραμμένο μες στο χάρτη.
Ο πατέρας πεθαίνει κατόπι, η
βασιλοπούλα κληρονομάει και ο
ιππότης γίνεται βασιλιάς όσο που
να πεις κύμινο*. Τότε πια είναι η
ώρα ν' ανταμείψει και τον
ιπποκόμο του κι όλους όσοι τότε

βοήθησαν για ν' ανέβει σ' ένα τόσο ψηλό αξίωμα. Τόνη παντρεύει, τον ιπποκόμο του, με μια από τις νεαρές υπασπίστρες της βασιλοπούλας – δίχως αμφιβολία με την εμπιστεμένη στους έρωτες της, που είναι θυγατέρα ενός από τους μεγαλύτερους άρχοντες του τόπου.

- Αυτό μ' αρέσει... έκανε ο Σάντσος· και το περιμένω δίχως άλλο, γιατί όλα, όπως τα είπες, θα γίνουν στην ευγενία σου, με τ' όνομα του «Ιππότη της ελεεινής μορφής*» που έχεις παρμένο...

(μτφρ. Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ)

όσο που να πεις κύμινο: πολύ γρήγορα.

ιππότης ελεεινής μορφής: έτσι αποκάλεσε ο Σάντσος το Δον Κιχώτη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. «Γιατί όλες... επιστήμες». Να συζητήσετε την άποψη πως η πείρα είναι μητέρα που γέννησε όλες τις επιστήμες.**
- 2. Να προσέξετε πώς αντιδρά ο Δον Κιχώτης στην εμφάνιση του κουρέα και πώς ο Σάντσος. Πώς δημιουργείται το κωμικό στοιχείο από την όλη εξέταση του επεισοδίου; (Να λάβετε υπόψη σας α) πώς βλέπει την πραγματικότητα ο Δον Κιχώτης και πώς ο Σάντσος, β) υπάρχει αντιστοιχία ανάμεσα στην επιθετική ορμητικότητα του Δον Κιχώτη και στην πραγματικότητα, γ) πώς τοποθετεί τα πράγματα ο ίδιος ο συγγραφέας στο χωρίο «Ωστόσο – φαντασίες της».**

3. Να δικαιολογήσετε την άποψη που αναγράφεται στο εισαγωγικό σημείωμα: «Με μεγάλη... ιππότες».

4. Πώς αντιδρά ο Σάντσος στις φαντασιοκοπίες του Δον Κιχώτη; Παρατηρείτε καμιά μεταβολή; Αν ναι, πώς τη δικαιολογείτε.

5. Ποιος ο ρόλος του αφηγητή;

**Pablo Picasso (1881-1973),
Δον Κιχώτης (σχέδιο)**

Μιχαήλ Θερβάντες (1547-1616)

Για τη ζωή του λίγα είναι γνωστά με βεβαιότητα· ολόκληρο το όνομα του είναι Μιχαήλ ντε Θερβάντες Σαβέδρα. Γεννήθηκε στο Αλκαλά ντε Ενάρες και καταγόταν από αριστοκρατική, αλλά φτωχή οικογένεια. Πέρασε ζωή βασανισμένη, γεμάτη από περιπέτειες κι ανεκπλήρωτες φιλοδοξίες, που επέδρασαν στη διαμόρφωση του πνεύματος και της τέχνης του. Για τις νεανικές του σπουδές δεν έχουμε ακριβείς πληροφορίες. Είναι πάντως βέβαιο πως για αρκετό διάστημα είχε δάσκαλό του στη φιλολογία και τα ανθρωπιστικά μαθήματα τον κληρικό λόγιο Χουάν Λόπεθ ντε Όγιος, που διακρινόταν

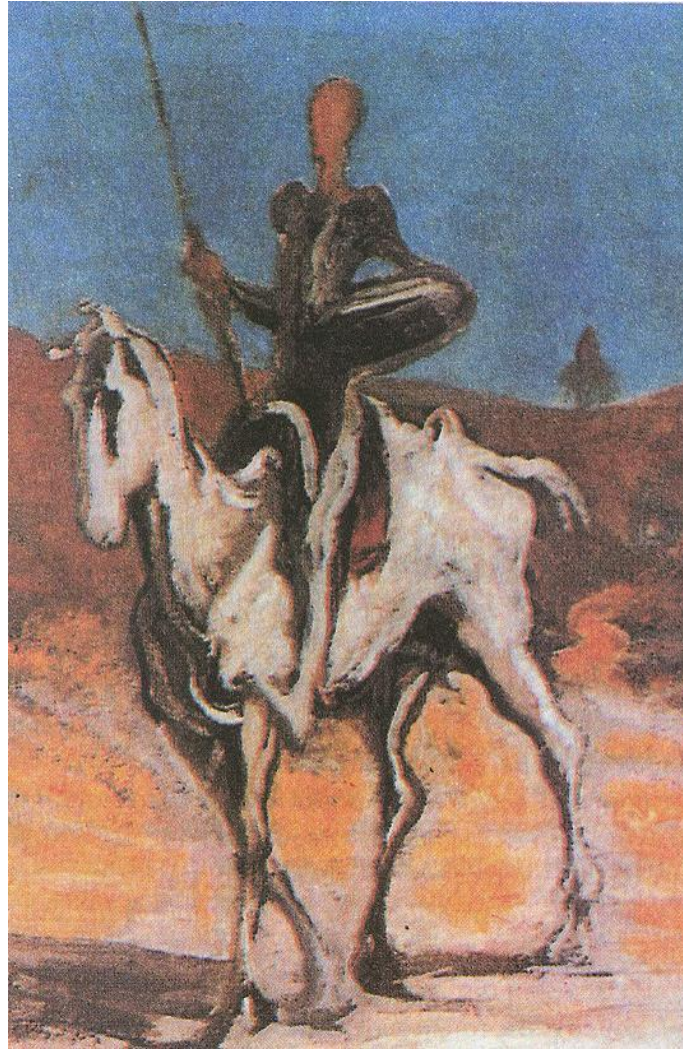
για τη βαθιά του μόρφωση και την ανθρωπιστική του παιδεία. Παρόλη όμως την αβεβαιότητα που υπάρχει σχετικά με τις σπουδές του, φαίνεται πως η μόρφωσή του ήταν ποικίλη. Γνώριζε αρκετά την αρχαία και νέα ποίηση, ιδίως την ισπανική και ιταλική φιλολογία.

Σε γενικές γραμμές, η ζωή του συνοψίζεται στα εξής: Το 1570 κατατάχτηκε ως στρατιώτης στον ισπανικό στρατό της Ιταλίας και μ' αυτή την ιδιότητα πήρε μέρος στη γνωστή από την ιστορία ως Ναυμαχία της Ναυπάκτου (1571). Πολέμησε γενναία και δέχτηκε τρεις μπάλες από αρκεβούζιο, δυο στο στήθος και μια στο αριστερό χέρι, που αχρηστεύτηκε. Ως το 1574 εξακολουθεί να υπηρετεί ως στρατιώτης στην Ιταλία. Κατά την επιστροφή του στην Ισπανία

πιάστηκε από αλγερινούς πειρατές κι απελευθερώθηκε το 1580 με λύτρα που έστειλαν οι γονείς του. Για την υπόλοιπη ζωή του λίγα πράγματα μας είναι γνωστά. Παντρεύτηκε το 1584, εγκατέλειψε το στρατιωτικό στάδιο κι άρχισε ν' ασχολείται με τη λογοτεχνία, ασκώντας διάφορα επαγγέλματα.

Ο 16ος και 17ος αιώνας, κατά τους οποίους έζησε ο Θερβάντες, αποτελούν τη μεγάλη εποχή των γραμμάτων της Ισπανίας. Γι' αυτό η περίοδος αυτή ονομάστηκε «χρυσός αιώνας». Από την προηγούμενη περίοδο, που αποτελεί τον ισπανικό μεσαίωνα (12ος-15ος αι.), μεγάλη επίδραση άσκησε το μυθιστόρημα Αμάδης ο Γαλάτης του Ροντρίγκουεθ ντε Μποντάλβο. Η επιτυχία του σ' όλη την Ευρώπη ήταν τεράστια κι έγινε το πρότυπο

των ιπποτικών μυθιστορημάτων. Από τους συγγραφείς του χρυσού αιώνα σπουδαιότερος είναι ο Θερβάντες και ο Λόπε ντε Βέγκα (1562-1635). Ο Λόπε ντε Βέγκα είναι θεατρικός συγγραφέας κι έγραψε κωμωδίες που αντλούν τα θέματα τους από τη μυθολογία, τη βίβλο και την ιστορία. Αν και λείπει από τις κωμωδίες του η εμβάθυνση στους χαρακτήρες των ηρώων, εντούτοις διακρίνονται για το λυρισμό, το φυσιολατρικό αίσθημα και τη δράση. Ο Θερβάντες μπορεί να θεωρηθεί ο δημιουργός του σύγχρονου μυθιστορήματος. Με το μυθιστόρημα του ο Δον Κιχώτης της Μάντσας έδωσε μια εικόνα των ηθών της Ισπανίας του χρυσού αιώνα και διακωμώδησε τις υπερβολές του ιπποτικού μυθιστορήματος.

**Honoré Daumier (Ντωμιέ)
(1808-1879),
Δον Κιχώτης (1865-70)
Νέα Πινακοθήκη, Μόναχο**

Μονταίν

Περί φιλίας [απόσπασμα]

Τα Δοκίμια (Essais) του Μονταίν (Montaigne) καλύπτουν τρία βιβλία που είναι χωρισμένα σε πολλά κεφάλαια. Σ' αυτά ο συγγραφέας εξετάζει με στοχαστικό και συζητητικό τρόπο και με πολλές αναφορές σε αρχαία ελληνικά και λατινικά κείμενα διάφορα θέματα που έχουν κυρίως πρακτικό και ηθικό χαρακτήρα, που αφορούν δηλαδή τον άνθρωπο στην καθημερινή κοινωνική ζωή τον. Ένα τέτοιο θέμα είναι και η φιλία. Ο Μονταίν γνώρισε την αληθινή φιλία στο πρόσωπο ενός συναδέλφου του, του La Boétie, που πέθανε πρόωρα. Στο νόημα και στο

χαρακτήρα της αληθινής φιλίας αναφέρεται το απόσπασμα που ακολουθεί.

Καθώς όλα, πραγματικά, είναι κοινά μεταξύ τους, επιθυμίες, στοχασμοί, γνώμες, αγαθά, γυναίκες, παιδιά, τιμή και ζωή και καθώς το συνταίριασμά τους δεν είναι παρά μια ψυχή σε δυο σώματα, σύμφωνα με το σωστότατο ορισμό του Αριστοτέλη, δεν μπορούν μήτε να δανείσουν, μήτε να δώσουν τίποτε ο ένας στον άλλο. Να γιατί οι νομοθέτες, για να λαμπρύνουν το γάμο [δίνοντας του] μια κάποια φανταστική ομοιότητα με το θείο αυτό δεσμό, απαγορεύουν τις δωρεές ανάμεσα στο σύζυγο και στη γυναίκα, θέλοντας έτσι να δείξουν ότι το κάθε τι πρέπει ν' ανήκει και στον ένα και στον άλλον,

και ότι δεν έχουν τίποτε να χωρίσουν και να μοιράσουν ανάμεσα τους. Αν, στη φιλία για την οποία μιλώ, ο ένας μπορούσε να δώσει στον άλλον, αυτός που θα υποχρέωνε το σύντροφο του θα ήταν εκείνος που θα δεχόταν την ευεργεσία. Γιατί ζητώντας και ο ένας και ο άλλος, περισσότερο από κάθε τι, να κάνουν καλό ο ένας στον άλλον, εκείνος που δίνει την αφορμή και την ευκαιρία είναι ο γενναιόδωρος, αφού προσφέρει την ευχαρίστηση αυτή στο φίλο του, να του κάνει αυτό που περισσότερο επιθυμεί. Όταν ο φιλόσοφος Διογένης είχε ανάγκη από χρήματα, έλεγε ότι τα ζητούσε πίσω από τους φίλους του, όχι ότι τα ζητούσε. Και για να δείξω πώς πραγματικά αυτό γίνεται, θα διηγηθώ ένα παράξενο αρχαίο περιστατικό.

Ο Ευδαμίδας ο Κορίνθιος είχε δυο φίλους: Τον Χαρίξενο από τη Σικυώνα και τον Αρεταίο. Νιώθοντας ότι θα πέθαινε, καθοδς ήταν φτωχός και οι δυο φίλοι του πλούσιοι, έκανε έτσι δα τη διαθήκη του: «Κληροδοτώ στον Αρεταίο να θρέφει τη μητέρα μου και να τη συντηρεί στα γερατειά της· στον Χαρίξενο, να παντρέψει την κόρη μου και να της δώσει το μεγαλύτερο χτήμα που θα μπορέσει· και, στην περίπτωση που ο ένας από τους δυο πεθάνει, βάζω στη θέση του εκείνον που θα επιζήσει». Εκείνοι που πρώτοι είδαν αυτή τη διαθήκη, γελάσανε· οι κληρονόμοι του όμως, όταν ειδοποιήθηκαν, τη δέχτηκαν με μεγάλη ευχαρίστηση. Και καθώς ο ένας απ' τους δυο, ο Χαρίξενος, πέθανε υστέρα από πέντε μέρες, και τη θέση του πήρε ο Αρεταίος,

έθρεψε με μεγάλη φροντίδα τη μητέρα του Ευδαμίδα, και, από τα πέντε τάλαντα που είχε στο βίος του, τα δύομισι τα 'δώσε για να παντρέψει μια δική του μοναχοκόρη, και δύομισι για να παντρέψει την κόρη του Ευδαμίδα, κι έκανε και των δυο την ίδια μέρα τους γάμους.

Το παράδειγμα αυτό είναι μεστότατο· κάτι μόνο θα μπορούσε κανείς να πει, κι αυτό είναι οι πολλοί φίλοι. Γιατί η τέλεια τούτη φιλία για την οποία μιλώ είναι αδιαίρετη: καθένας [από τους δυο φίλους] δίνεται τόσο ολάκερος στο φίλο του, που δεν του μένει τίποτε να μοιράσει αλλού· εξεναντίας λυπάται που δεν είναι διπλός, τριπλός ή τετράδιπλος, και που δεν έχει πολλές ψυχές και πολλές θελήσεις για να τις δώσει όλες σ' αυτόν. Τις συνηθισμένες φιλίες

**μπορεί κανένας να τις μοιράσει:
μπορείς σ' αυτόν εδώ ν' αγαπάς
την ομορφιά, σ' αυτόν τον άλλο την
κοινωνικότητά του, στον άλλο τη
γενναιοδωρία, σ' εκείνον εκεί το
πατρικό φίλτρο, στον άλλον εκείνον
το αδελφικό αίσθημα και ούτω
καθεξής· τούτη όμως η φιλία, που
κατέχει την ψυχή και την κυβερνά μ'
απόλυτη εξουσία, είναι αδύνατο να
είναι διπλή. Αν δυο την ίδια στιγμή
ζητούσαν να βοηθηθούν, σε ποιον
θα τρέχατε; Αν ζητούσαν από σας
αντίθετες υπηρεσίες, πώς θα
βολεύατε το πράμα; Αν ο ένας σας
σύσταινε να κρατήσετε μυστικό ένα
πράμα που στον άλλον θα 'τανε
χρήσιμο να το μάθει, τι θα κάνατε; Η
μοναδική και κύρια φιλία ξηλώνει
κάθε άλλη υποχρέωση. Το μυστικό
που ορκίστηκα να μην το φανερώ-
σω σε κανέναν, μπορώ χωρίς να**

πατήσω τον όρκο μου να το πω σ' εκείνον που δεν είναι άλλος, είμαι εγώ. Είναι ένα αρκετά μεγάλο θαύμα το να γίνει κανένας διπλός· και δε γνωρίζουν τη μεγαλοσύνη του όσοι μιλούνε για τριπλασίασμα. Τίποτε δεν είναι υπέρτατο, που έχει το όμοιό του. Και όποιος θα υποθέσει ότι από τους δυο αγαπώ τον ένα όσο και τον άλλο, και ότι οι δυο αυτοί αγαπούν ο ένας τον άλλο και μ' αγαπούνε όσο τους αγαπώ, πολλαπλασιάζει σε αδελφάτο το πράμα το πιο ένα και ενωμένο, και που ακόμα και ένα μονάχο δείγμα του είναι το πιο σπάνιο πράμα στον κόσμο.

Η ουσία της ιστορίας αυτής ταιριάζει μ' αυτό που έλεγα: γιατί ο Ευδαμίδας κάνει χάρη και χατίρι στους φίλους του που τους μεταχειρίζεται για την ανάγκη του.

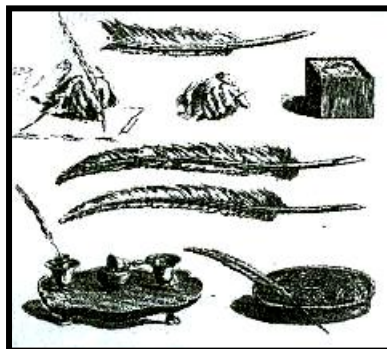
Τους αφήνει κληρονόμους αυτής της δικής του γενναιοδωρίας, που έγκειται στο ότι τους δίνει τα μέσα να του φανούν χρήσιμοι. Και, δίχως άλλο, η δύναμη της φιλίας δείχνεται πολύ περισσότερο σ' αυτό που έκαμε αυτός παρά σ' αυτό που έκαμε ο Αρεταίος. Κοντολογίς, είναι πράγματα ακατανόητα για όποιον δεν τα δοκίμασε και που με κάνουν εξαιρετικά να τιμώ την απάντηση του νέου εκείνου στρατιώτη στον Κύρο, όταν τον ρώτησε για πόσα θα 'θελε να δώσει ένα άλογο με το οποίο πριν από λίγο είχε κερδίσει στις ιπποδρομίες, και αν θα 'θελε να το ανταλλάξει με ένα βασίλειο: «βέβαια όχι, βασιλιά· πρόθυμα όμως θα το 'δυνα για ν' αποκτήσω ένα φίλο, αν έβρισκα άνθρωπο άξιο για τέτοιο δεσμό».

(μτφρ. ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Πώς ορίζει τη φιλία ο Αριστοτέλης και τι φανερώνει αυτός ο ορισμός;
2. Σε ποια βάση τοποθετεί ο συγγραφέας την αληθινή φιλία και ποιο είναι το κύριο γνώρισμά της;
3. Ποια διαφορά υπάρχει ανάμεσα στις συνηθισμένες φιλίες και στην αληθινή;
4. Γιατί πιστεύει ο συγγραφέας ότι δε γίνεται τριπλή φιλία; Ποια επιχειρήματα παρουσιάζει; Συμφωνείτε με την άποψή του;
5. Να εκθέσετε γραπτά τις απόψεις σας για τη φιλία.

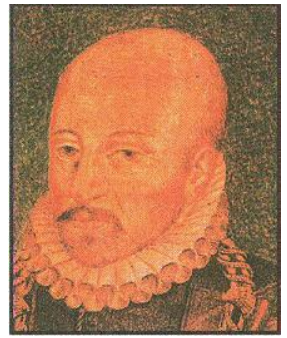

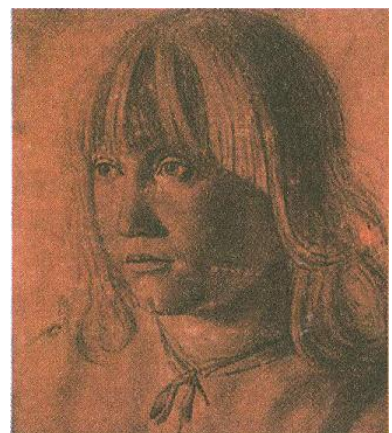
Μονταίν (15 3 3-1592)

Ο Γάλλος Μιχαήλ Εκέμ ντε Μονταίν ήταν γιος ευγενών. Έλαβε σπουδαία μόρφωση και για ένα διάστημα ασχολήθηκε με την πολιτική. Κατόπι αφοσιώθηκε στη μελέτη και στο στοχασμό και από το 1572 αρχίζει να γράφει τα Δοκίμιά του (Essais), που πρωτοεκδόθηκαν σε δυο βιβλία το 1580. Μοιρασμένος και πάλι αργότερα ανάμεσα στις δημόσιες υποθέσεις και στις μελέτες του ο Μονταίν κατόρθωσε να προσθέσει ένα ακόμη βιβλίο με δοκίμια στην έκδοση του 1588. Η φιλοσοφική

Antonello de Messine,
Ο Μαθητής των
Ανθρωπιστών (Βιέννη)

σκέψη του, που απορρέει από το στωικισμό* και το σκεπτικισμό*, εκπέμπει ένα υψηλό ουμανιστικό ήθος, στρέφεται εναντίον κάθε δογματισμού και φανατισμού και έχει πρακτικό και ηθικό χαρακτήρα: θέλει να βοηθήσει τον άνθρωπο να γνωρίσει τον εαυτό του και να ζήσει ευτυχισμένος. Ο Μονταίν θεωρείται από τους πιο μεγάλους πεζογράφους και στοχαστές.

Στωικισμός: Αρχαία ελληνική φιλοσοφική θεωρία που διδάσκει την απάθεια και την ψυχική αταραξία.

Σκεπτικισμός: Αρχαία ελληνική φιλοσοφική θεωρία που διδάσκει ότι το ανθρώπινο πνεύμα δεν μπορεί να συλλάβει με βεβαιότητα καμιά αλήθεια. Γι' αυτό επιμένει στην αμφιβολία, τη δυσπιστία και την κριτική.

Μολιέρος

Ο αρχοντοχωριάτης

Σ' αυτό το έργο που γράφτηκε το 1670, ο Μολιέρος διακωμωδεί ένα νεόπλουτο αστό, τον κύριο Γιορδάνη, που θέλει να παραστήσει τον αριστοκράτη. Και όσο βέβαια ο κύριος Γιορδάνης περιορίζεται στο να φοράει αρχοντικά ρούχα, να χορεύει μενουέτο και να παίρνει μαθήματα ξιφασκίας ή φιλοσοφίας, η μανία του είναι ακίνδυνη και αφορά μόνο τον ίδιο. Η μανία του αρχίζει να γίνεται επικίνδυνη από τη στιγμή που θέλει να ρυθμίζει σύμφωνα με αυτή και τη ζωή των μελών της οικογένειάς του. Έτσι, ο κύριος Γιορδάνης εννοεί να κάνει την κόρη του μαρκησία. Στη συνέχεια θα παρακολουθήσουμε

μια ενδιαφέρουσα σκηνή της κωμωδίας που έχει για θέμα μια πρόταση γάμου. Στη σκηνή παίρνουν μέρος ο κύριος Γιορδάνης, η γυναίκα του, η υπηρέτριά τους η Νικολέτα και ο Κλεόντης, ο υποψήφιος γαμπρός με τον υπηρέτη του Κοβιέλο.

ΙΒ΄ ΣΚΗΝΗ

Ο κύριος ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ, η κυρία ΓΙΟΡΔΑΝΗ, ΚΛΕΟΝΤΗΣ, ΛΟΥΚΙΛΗ, ΚΟΒΙΕΛΟΣ, ΝΙΚΟΛΕΤΑ

ΚΛΕΟΝΤΗΣ: Δε θέλησα, κύριε, να βάλω άλλον για να σας κάμει μια πρόταση, που από καιρό τη μελετώ. Με ενδιαφέρει τόσο, που προτίμησα να την υποβάλω μόνος μου· δίχως λοιπόν περιστροφές, σας λέω πως να με αξιώσετε να γίνω γαμπρός σας είν' εξαιρετική τιμή, που σας παρακαλώ να μου την κάμετε.

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Πριν σας δώσω απάντηση, κύριε, σας παρακαλώ να μου πείτε, αν είσαστε αριστοκράτης.

ΚΛΕΟΝΤΗΣ: Οι περισσότεροι, κύριε, δεν κομπιάζουν και πολύ μπροστά σε τέτοια ερώτηση. Απαντούν ορθά κοφτά δίχως δυσκολία. Τον τίτλο μ' ελαφριά καρδιά τον παίρνουν, κι η συνήθεια σάμπως να επιτρέπει σήμερα την κατάχρηση αυτή. Εγώ, δε σας το κρύβω, στο κεφάλαιο τούτο είμαι κάπως πιο λεπτολόγος: βρίσκω πως η παραμικρότερη απάτη ντροπιάζει έναν καθώς πρέπει άνθρωπο και πως είναι λίγο αναντρία να κρύβουμε ό,τι θέλησε ο Θεός να γεννηθούμε, να στολιζόμαστε στα μάτια του κόσμου με κλεμμένους τίτλους και να γυρεύουμε να περάσουμε για ό,τι δεν

είμαστε. Οι προγονοί μου βέβαια, πήραν έντιμ' αξιώματα. Στο στρατό μου δόθηκε η τιμή να υπηρετήσω έξι χρόνια, κι έχω, όσο να 'ναι, τον τρόπο μου, ώστε να κρατώ την καλούτσικη κάπως κοινωνική θέση. Μα, με όλ' αυτά, δε θέλω καθόλου να πάρω έναν τίτλο, που άλλοι, σαν και μένα, δικαιωματικά θα τον ζητούσαν, και σας λέω καθαρά πως δεν είμαι αριστοκράτης.

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Το χέρι σας, παλικάρι μου: η κόρη μου δεν κάνει για σας.

ΚΛΕΟΝΤΗΣ: Ορίστε;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Αριστοκράτης δεν είσαστε, την κόρη μου δεν την παίρνετε.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Τ' είναι τούτα πάλι με τους αριστοκράτες σου; μπας κι είμαστε μεις εδώ με το βασιλιά γενιά;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Σώπα, γυναίκα:
βλέπω για πού το 'βαλες.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Κρατάμε απ'
αλλού εμείς οι δυο, κι όχι από
καλούς νοικοκυραίους;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Για ιδές εκεί την
τσούχτρα!

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Κι ο πατέρας σου
έμπορος δεν ήταν σαν και τον δικό
μου;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Στα κομμάτια τούτ'
η γυναίκα! πάντα της θα το πει.
Ανίσως ήταν έμπορος ο πατέρας
σου, κακό δικό του· για τον δικό
μου όμως μόνο οι ανίδεοι λεν τέτοιο
πράμα. Εγώ ένα σου λέω μονάχα,
πως θέλω να κάμω γαμπρό
αριστοκράτη.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Της κόρης σου
της πρέπει ένας άντρας της σειράς
της, και καλύτερα γι' αυτήν ένα τίμιο
παλικάρι, πλούσιο και

καλοφτιαγμένο, παρά κανέναν
αριστοκράτη, ξεβράκωτος κι
ασκημομούρης.

ΝΙΚΟΛΕΤΑ: Πολύ σωστά. Δε
βλέπετε το αρχοντόπουλο του
χωριού μας, το μεγαλύτερο
αμπλαούμπλα και μπουνταλά που
έχουν δει τα μάτια μου.

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ στη Νικολέτα: Σώπα
εσύ, γλωσσού. Όλο και ξεπετιέσαι
κει που μιλούν οι άλλοι. Πλούτη
έχω περίσσια για την κόρη μου,
τιμές μόνο θέλω κι έχω σκοπό να
την κάμω μαρκησία.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Μαρκησία;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Μάλιστα, μαρκησία.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Ωχ! Κύρι'
ελέησον!

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Είναι
αποφασισμένα πράματα.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Είναι πράματα,
όπου δε θα στρέξω εγώ. Με τον

μεγαλύτερό σου ποτέ συμπεθεριό μην κάνεις. Δε θέλω της κόρης μου να της χτυπά ο γαμπρός για τους γονιούς της και να ντρέπονται τα παιδιά της να με φωνάζουν γιαγιά. Αν ερχόταν κάποτε στο σπίτι μου με την αρχοντική της καρότσα κι αστοχούσε να χαιρετίσει κανέναν στη γειτονιά, θα βγαίναν την ίδια ώρα να πουν ένα σωρός αηδίες. «Βλέπετε, θα 'λέγαν, αυτήν την κυρά μαρκησία, που μας κάνει την καμπόση; είναι η κόρη του κυρ Γιορδάνη, που πετούσε η καρδούλα της, σαν ήταν μικρή, να παίζει μαζί μας τις κουμπάρες. Δεν ήταν πάντα της τόσο ψηλομύτα σαν τώρα, και οι δυο παππούδες της είχαν εμπορικό εκεί κοντά στην πόρτα του Αι-Νοκέντιου. Μάζεψαν βίος και βίος για τα παιδιά τους, και ποιος ξέρει αν το ακριβοπληρώνουν την

ώρ' αυτή στον άλλο κόσμο· με την τιμιότητα δεν γίνεται κανείς τόσο πλούσιος». Δε θέλω εγώ τέτοια κουτσομπολιά, μόνε θέλω, για την κόρη μου, κοντολογίς, έναν άνθρωπο που θα μου το χρωστά και χάρη και που θα μπορώ να του λέω: «Κάτσε, γαμπρέ μου, να φας μαζί μου απόψε».

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Ορίστε κει στενοκεφαλιές, να μένεις, θέλοντας σου, παρακατιανός πάντα. Φτάνουν πια οι αντιλογίες σου: ο κόσμος να χαλάσει, η κόρη μου θα γίνει μαρκησία· κι αν με παραφουσκώσεις, θα την κάμω και δούκισσα.

(μτφρ. Γιώργος Πολίτης)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Η σκηνή αποτελείται από δυο κύρια μέρη που το καθένα περιέχει μια αντίθεση. Να περιγράψετε τις αντιθέσεις αυτές.**
- 2. Να χαρακτηρίσετε τον Κλεόντη από τα λόγια του.**
- 3. Με ποια επιχειρήματα η κ. Γιορδάνη προσπαθεί να λογικέψει τον άντρα της;**
- 4. Ποιο αποτέλεσμα έχουν τα λόγια της στον κ. Γιορδάνη;**
- 5. Τι φανερώνει η παρέμβαση της υπηρέτριας και τι αποτέλεσμα προκαλεί;**
- 6. Γιατί ο Μολιέρος ονομάζει τον κ. Γιορδάνη «αρχοντοχωριάτη»;**
- 7. Να εκθέσετε γραπτά τις παρατηρήσεις σας σχετικά με την αντίθεση των χαρακτήρων του κ. Γιορδάνη και της γυναίκας του.**

Μολιέρος (1622-1673)

Ο Μολιέρος γεννήθηκε στο Παρίσι και το πραγματικό του όνομα ήταν Ιωάννης Βαπτιστής Ποκελέν.

Έλαβε σπουδαία μόρφωση, γιατί ο πατέρας του, που ήταν πλούσιος και είχε σχέσεις με το παλάτι, τον προόριζε για θαλαμηπόλο του βασιλιά. Αντί γι' αυτό όμως ο Μολιέρος έφτιαξε ένα θίασο από ηθοποιούς που τον ονόμασε Λαμπρό Θέατρο και από το 1645 ως το 1658 γύριζε στις γαλλικές επαρχίες δίνοντας παραστάσεις με έργα δικά του και άλλων συγχρόνων του. Από το 1659 και ως το θάνατο του Μολιέρου (1673) το θέατρο είναι εγκατεστημένο στο Παρίσι και παρουσιάζει πάνω από είκοσι έργα του. Τα πιο γνωστά

είναι: Σχολείο Γυναικών, Δον Ζουάν, Μισάνθρωπος, Φιλάργυρος, Ταρτούφος, Αρχοντοχωριάτης, Ο Κατά Φαντασίαν Ασθενής. Τα έργα του καθρεφτίζουν την κοινωνία της εποχής του και διακωμωδούν διάφορα πάθη: ζήλεια, φιλαργυρία, υποκρισία, εγωισμό κτλ. Η κωμωδία του Μολιέρου αποβλέπει στη βελτίωση των ηθών.

Σκηνή από θεατρική παράσταση του Αρχοντοχωριάτη (λιθογραφία)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 7ου ΤΟΜΟΥ

ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΕΣ ΚΑΙ Η ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ (1830-1880) (συνέχεια από τον 6ο τόμο)

Εμμανουήλ Ροΐδης, Αθηναϊκοί περίπατοι, Άπαντα, τόμ. Γ΄, εκδ. Ερμής (Α. Αγγέλου)	5
Μονόλογος ευαισθήτου, Άπαντα, τόμ. Γ΄, εκδ. Ερμής (Α. Αγγέλου)	21
Άγγελος Βλάχος, Η μπογάτσα, εκδ. Νεφέλη	36
ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	50
Νίκος Καζαντζάκης, Το εσωτερικό διάγραμμα της Θείας Κωμωδίας	50

Δάντης, Θεία Κωμωδία, (απόσπασμα) [Το τέλος του Οδυσσέα], Τ.Κ. Παπατσώνη Τετραπέρατος κόσμος, Α΄, εκδ. Ίκαρος	61
Φραγκίσκος Πετράρχης, Σονέτο, μτφρ. Μ. Σιγούρου, Ανθολογία Ευρωπαϊκής και Αμερικανικής Ποιήσεως	75
Μιχαήλ Θερβάντες, Ο Δον Κιχώτης, κεφ. 21ο, μετάφραση Κ. Καρθαίου, εκδ. Εστίας	80
Μονταίν, Περί φιλίας (απόσπασμα) μτφρ. Κλ. Παράσχου, εκδ. Αναγνωστίδης	124
Μολιέρος, Ο Αρχοντοχωριάτης (απόσπασμα), μτφρ. Γ. Πολίτη, εκδ. Δωδώνη	135

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

***Απαγορεύεται η αναπαραγωγή
οποιοδήποτε τμήματος αυτού του
βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα
(copyright), ή η χρήση του σε
οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή
άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.***